

ECCLESIA DE EUCHARISTIA

*Encyklika Jana Pavla II.
biskupům, kněžím a jáhnům,
zasvěceným osobám a všem věřícím laikům
o eucharistii a jejím vztahu k církvi.*

Úvod

1. Církev žije z eucharistie. Tato pravda nevyjadřuje pouze každodenní zkušenost víry, ale v souhrnu v sobě uchovává *jádro tajemství církve*. Ta pak v rozmanitých formách s radostí zakouší, jak se stále naplňuje příslib: „Hle, já jsem s vámi po všechny dny až do konce světa!“ (Mt 28,20); v posvátné eucharistii se však raduje z této přítomnosti s jedinečnou intenzitou, neboť chléb a víno se proměňují v tělo a krev Pána. Když o Letnicích církev, lid nové smlouvy, začala své putování k nebeské vlasti, Nejsvětější svátost nadále pravidelně doprovázela její dny a naplňovala je důvěryplnou nadějí.

II. vatikánský koncil právem prohlásil, že eucharistická oběť je „zdrojem a vrcholem celého křesťanského života“.¹ „Vždyť nejsvětější eucharistie obsahuje celé duchovní dobro církve, Krista samého, našeho velikonočního Beránka a živý chléb. Skrze své tělo, Duchem Svatým oživované a oživující, dává lidem život“.² Proto církev stále upírá svůj pohled na Pána ve Svátosti oltářní, v níž odhaluje plně vyjádření jeho nesmírné lásky.

2. Během Jubilejního roku 2000 mi bylo dáno slavit eucharistii v jeruzalémském Večeřadle, tam, kde ji podle tradice poprvé slavil sám Kristus. *Večeřadlo je místem ustanovení Nejsvětější svátosti*. Právě tam vzal Kristus do svých rukou chléb, lámal ho a dával učedníkům se slovy: „Vezměte a jezte z toho všichni: toto je moje tělo vydané v oběť za vás“ (srov. Mt 26,26; Lk 22,19; 1 Kor 11,24). Pak vzal do rukou kalich s vínem a řekl jim: „Vezměte a pijte z něho všichni: toto je kalich mé krve, která se prolévá za vás a za všechny na odpuštění hříchů. Toto je smlouva nová a věčná“ (srov. Mk 14,24; Lk 22,20; 1 Kor 11,25). Jsem vděčný Pánu Ježíši, že mi dopřál opakovat na tomtéž místě, v poslušnosti k jeho příkazu „To konejte na mou památku“ (Lk 22,19), slova, která on pronesl před dvěma tisíci lety.

Chápali apoštolové, kteří byli přítomni při Poslední večeři, význam těchto slov, jež vyšla z Kristových rtů? Možná ne. Tato slova se plně vyjasnila až na konci *svatého tridua*, to je v údobí od čtvrtého večera do nedělního rána. V těchto dnech se uskutečňuje *mysterium paschale* (velikonoční tajemství) a také *mysterium eucharisticum* (eucharistické tajemství).

3. Z velikonočního tajemství se rodí církev. Právě proto se eucharistie, jež je par excellence svátostí velikonočního tajemství, *stává ohniskem života církve*. Je to vidět z prvních obrazů církve, které nám předkládají Skutky apoštolů: „Setrvali v apoštolském učení, v bratrském společenství, v lámání chleba a v modlitbách“ (2,42). „Lámání chleba“ odkazuje na eucharistii. Po dvou tisících letech i nadále uskutečňujeme onen prvotní obraz církve. A zatímco tak konáme při eucharistické oběti, oči duše se vracejí k velikonočnímu triduu: k tomu, co se odehrálo večer na Zelený čtvrtek během Poslední večeře a po ní. Ustanovení eucharistie totiž svátostně předjímalo události, k nimž došlo krátce nato, počínajíc smrtelnou úzkostí v Getsemanech. Znovu vidíme Ježíše, jak vychází z Večeřadla a odchází s učedníky, aby překročil potok Cedron a vstoupil do Olivové zahrady. V této zahradě je dodnes několik prastarých olivovníků. Snad byly svědky toho, co se odehrálo v jejich stínu onoho večera, když Kristus v modlitbě zakoušel smrtelnou úzkost a „jeho pot stékal na zem jako krůpěje krve“ (Lk 22,44). Krev, kterou krátce předtím předal církvi jako nápoj spásy v eucharistické svátosti, *začínala být prolévána*; její prolítí se pak dokonalo na Golgotě a stalo se nástrojem našeho vykoupení: „Kristus přišel jako velekněz budoucích hodnot; (...) vešel jednou provždy do svatyně, ne s krví kozlů a telat, ale se svou vlastní krví, a tím nám získal věčné vykoupení“ (Žid 9,11-12).

¹ II. VAT. KONCIL, věroučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 11.

² II. VAT. KONCIL, dekret o službě a životě kněží *Presbyterorum ordinis*, 5.

4. *Hodina našeho vykoupení.* Ježíš neprchá před svou „hodinou“, i když byl nesmírně těžce zkoušen: „Co mám říci? Otče, vysvobod' mě od té hodiny? Ale právě kvůli té hodině jsem přišel“ (Jan 12,27). Touží po tom, aby učedníci zůstali s ním, a musí naopak zakoušet osamocení a opuštěnost: „To jste nemohli ani jednu hodinu se mnou bdít? Bděte a modlete se, abyste nepřišli do pokušení“ (Mt 26,40-41). Pod křížem po boku Marie a zbožných žen zůstane pouze Jan. Agónie v Getsemanech byla jen úvodem k agónii kříže na Velký pátek. *Svatá hodina*, hodina vykoupení světa. Když se slaví eucharistie u Ježíšova hrobu v Jeruzalémě, člověk se vrací téměř hmatatelně do jeho „hodiny“, do hodiny kříže a oslavení. Na toto místo a do této hodiny se duchovně přenáší každý kněz, který slouží mši svatou, spolu s církevním společenstvím, které se jí účastní.

„*Byl ukřižován, umřel a byl pohřben; sestoupil do pekel; třetího dne vstal z mrtvých*“. Slovům vyznání víry odpovídají slova kontempace a hlásání: „*Ecce lignum crucis, in quo salus mundi pependit. Venite, adoremus*“. S touto výzvou se církev obrací na všechny v odpoledních hodinách Velkého pátku. Během velikonoční doby se pak znovu vrátí ke svému zpěvu, aby hlásala: *Surrexit Dominus de sepulchro, qui pro nobis pependit in ligno. Alleluia.*

5. „*Mysterium fidei!* – Tajemství víry!“ Když kněz pronáší nebo zpívá tato slova, přítomní odpovídají: „Tvou smrt zvěstujeme, tvé vzkříšení vyznáváme, na tvůj příchod čekáme, Pane Ježíši Kriste“.

Těmito a podobnými slovy církev, zatímco ukazuje na Krista v tajemství jeho utrpení, *zjevuje také své vlastní tajemství: Ecclesia de Eucharistia* (církev z eucharistie). Jestliže darem Ducha Svatého církev o Letnicích přichází na svět a vydává se po jeho cestách, rozhodujícím okamžikem jejího vzniku je jistě ustanovení eucharistie ve Večeřadle. Jejím základem a jejím zdrojem je celé *velikonoční triduum*, ale to je jakoby shrnuto, předjíháno a navždy „soustředěno“ v eucharistickém daru. V tomto daru Ježíš Kristus předal církvi trvalé zpřítomnění velikonočního tajemství. Jím ustanovil tajemnou „současnost“ mezi *triduem* a všemi staletími.

Tato myšlenka v nás vzbuzuje city velkého a vděčného úžasu. Ve velikonoční události a v eucharistii, jež ji během staletí zpřítomňuje, je opravdu nesmírný „prostor“, v němž jsou jako příjemce milosti vykoupení obsaženy celé dějiny. Tento úžas musí vždycky pronikat církev shromážděnou při slavení eucharistie. Zvláště však musí doprovázet služebníka eucharistie. Vždyť on díky moci, která mu byla dána ve svátosti kněžského svěcení, proměňuje. On mocí, která pochází od Krista ve Večeřadle, pronáší: „Toto je moje tělo, které se za vás vydává... Toto je kalich mé krve, která se prolévá za vás...“ Kněz pronáší tato slova nebo spíše *dává svá ústa a svůj hlas k dispozici tomu, který je pronešl ve Večeřadle* a který chtěl, aby byla opakována z pokolení do pokolení všemi, kteří se v církvi služebně podílí na jeho kněžství.

6. Touto encyklikou, navazující na jubilejní dědictví, které jsem chtěl odevzdat církvi v apoštolském listě *Novo millennio ineunte*, a v jeho mariánském vyvrcholení, v *Rosarium Virginis Mariae*, toužím znovu probudit tento „úžas“. Kontemplovat Kristovu tvář spolu s Marií, to je „program“, který jsem církvi vytyčil na úsvitu třetího tisíciletí výzvou, aby zajela na hlubinu moře dějin s nadšením nové evangelizace. Kontemplovat Krista znamená též umět ho rozpoznat všude, kde se objeví, v jeho mnohotvárných způsobech přítomnosti, ale především v živé svátosti jeho těla a krve. *Církev žije z eucharistického Krista*, on ji živí a osvěcuje. Eucharistie je tajemství víry a zároveň „tajemství světla“.³ Kdykoliv ji církev slaví, mohou věřící nějakým způsobem znovu prožívat zkušenost dvou učedníků putujících do Emauz: „Otevřely se jim oči a poznali ho“ (Lk 24,31).

7. Od počátku své služby Petrova nástupce jsem věnoval Zelenému čtvrtku, dni eucharistie a kněžství, zvláštní pozornost a zasílal jsem všem kněžím na světě poselství. Letos, v pětadvacátém roce svého pontifikátu, chci plněji zahrnout do této eucharistické reflexe celou církev; také proto,

³ JAN PAVEL II., apoštolský list *Rosarium Virginis Mariae* (16. 10. 2002), 21: AAS 95 (2003), 19.

abych tak Pánu poděkoval za dar eucharistie a kněžství: „Dar a tajemství“.⁴ Jestliže jsem chtěl při vyhlášení Roku růžence postavit tento svůj pětadvacátý rok *do znamení kontemplace Krista v Mariině škole*, nemohu nechat přejít tento Zelený čtvrtek 2003, aniž bych se zastavil před Kristovou „eucharistickou tváří“ a nepoukázal církvi novou silou na to, že jejím středem je eucharistie. Z ní církev žije. Tímto „živým chlebem“ se sytí. Jak necítit potřebu vybízet všechny, aby to znovu a znovu zakoušeli?

8. Když myslím na eucharistii a hledím na svůj život kněze, biskupa a Petrova nástupce, samovolně mi vyvstávají vzpomínky na mnoho chvil a míst, na nichž mi bylo dopřáno ji slavit. Vzpomínám na farní kostel v Niegowici, kde jsem vykonával svou první pastorační funkci, na kapitulou sv. Floriána v Krakově, na wawelskou katedrálu, na baziliku sv. Petra a na mnoho bazilik a kostelů v Římě a po celém světě. Mohl jsem sloužit mši svatou na horských stezkách, na březích jezer, na mořském pobřeží; sloužil jsem ji na oltářích postavených na sportovních stadiónech, na náměstích... Toto různorodé panoráma mých eucharistických slavností mi dává mocně zakoušet jejich univerzální a takřka kosmický charakter. Ano, kosmický! I když je totiž eucharistie vysluhována na malém oltáři venkovského kostelíku, je vysluhována v jistém slova smyslu *na oltáři světa*. Spojuje nebe i zemi. Zahrnuje a proniká veškeré stvoření. Boží Syn se stal člověkem, aby ve svrchovaném úkonu chvály opět odevzdal celé stvoření tomu, který je stvořil z ničeho. A tak on, věčný Velekněz, tím, že vstoupil skrze krev svého kříže do věčné svatyně, vrací Stvořiteli a Otcí celé vykoupené stvoření. Činí tak prostřednictvím služebného kněžství církve ke slávě Nejsvětější Trojice. Je to opravdu toto *tajemství víry*, jež se v eucharistii uskutečňuje: svět, který vzešel z rukou Boha Stvořitele, se vykoupený Kristem k němu vrací.

9. Eucharistie, spásná přítomnost Ježíše ve společenství věřících a jejich duchovní pokrm, je to nejcennější, co může církev mít na své pouti dějinami. Tím se vysvětluje *starostlivá pozornost*, kterou církev vždy věnovala eucharistickému tajemství, pozornost, jež závažně vyvstává z díla koncilů i římských papežů. Jak neobdivovat doktrinální výklady dekretů o Nejsvětější svátosti a o Nejsvětější mešní oběti vyhlášených Tridentským koncilem? Tyto stránky vedly v následujících staletích jak teologii, tak katechezi a dosud jsou opěrným dogmatickým bodem pro trvalou obnovu a růst Božího lidu ve víře a lásce k eucharistii. Z doby nám bližší je třeba zmínit se o třech encyklikách: *Mirae Caritatis* Lva XIII. (28. 5. 1902),⁵ *Mediator Dei* Pia XII. (20. 11. 1947)⁶ a *Mysterium fidei* Pavla VI. (3. 9. 1965).⁷

I když II. vatikánský koncil nevydal zvláštní dokument o eucharistickém tajemství, osvětluje jeho různé aspekty ve svých dokumentech, zvláště v dogmatické konstituci o církvi *Lumen gentium* a v konstituci o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium*.

Já sám jsem měl v prvních letech své apoštolské služby na stolci sv. Petra příležitost pojednat o některých aspektech eucharistické služby a o jejích důsledcích pro toho, kdo je jejím služebníkem, v apoštolském listu *Dominicae Coenae* (24.2.1980).⁸ Dnes navazuji na onu řeč se srdcem, jež je ještě více naplněno pohnutím a vděčností; jako by zrcadlilo slova žalmisty: „Jak se mám odvděčit Hospodinu, že se mne tolikrát zastal? Zvednu kalich spásy a budu vzývat Hospodinovo jméno“ (Ž 116,12-13).

10. Tomuto úkolu učitelského úřadu hlásat odpovídal vnitřní růst křesťanského společenství. Koncilní liturgická reforma přinesla bezpochyby velké výhody pro uvědomělejší, aktivnější a plodnější účast věřících na oltářní oběti. Na mnoha místech pak se velice často koná *výstav Nejsvětější svátosti*, která se stává nevyčerpatelným zdrojem svatosti. Zbožná účast věřících na

⁴ Je to název, který jsem dal svému životopisnému svědectví u příležitosti 50. výročí svého kněžského svěcení.

⁵ Leonis XIII. *Acta XXII* (1903), 115-136.

⁶ AAS 39 (1947), 521-595.

⁷ AAS 57 (1965), 753-774.

⁸ AAS 72 (1980), 113-148.

eucharistickém průvodu o slavnosti Těla a krve Páně je Pánovou milostí, která každým rokem naplňuje radostí toho, kdo se ho účastní. Mohly bychom uvést i další pozitivní znamení víry a lásky k eucharistii.

Bohužel vedle těchto světlých stránek *nechybějí stíny*. Existují totiž místa, kde se téměř úplně upouští od kultu eucharistického klanění. K tomu přistupují v tom či onom církevním kontextu zlořády, které přispívají k zatemnění pravé víry a katolického učení o této podivuhodné svátosti. Vynořuje se někdy značně zjednodušující chápání eucharistického tajemství. To bývá zbaveno své obětní hodnoty a bývá prožíváno tak, jako by nemělo jiný smysl a hodnotu než společné bratrské setkání. Kromě toho nezbytnost služebného kněžství, které se opírá o apoštolskou posloupnost, zůstává někdy v pozadí a svátostnost eucharistie bývá redukována na pouhé hlásání. Z toho důvodu také ekumenické iniciativy tu a tam, i když jsou velkomyslné v úmyslech, dávají prostor eucharistické praxi, jež odporuje disciplíně, kterou církve vyjadřuje svou víru. Jak neprojevit nad tím vším hlubokou bolest? Eucharistie je příliš velkým darem, než aby mohla snést dvojznačnost a snižování významu.

Doufám, že tato má encyklika účinně přispěje k tomu, aby byly rozptýleny stíny nepřijatelných učení a praktik a aby eucharistie i nadále zářila plným jasem svého tajemství.

První kapitola

Tajemství víry

11. „Pán Ježíš, právě tu noc, kdy byl zrazen“ (1 Kor 11,23), ustanovil eucharistickou obětí svého těla a své krve. Slova apoštola Pavla nás uvádějí do dramatických okolností, za nichž se eucharistie zrodila. Nesmazatelně nese v sobě vepsánu událost utrpení a smrti Pána. Není to pouze připomínka, nýbrž svátostné zpřítomnění. Je to obětí kříže, která stále během staletí pokračuje.⁹ Tuto pravdu dobře vyjadřují slova, jimiž lid v latinském obřadu odpovídá na knězovo zvolání „tajemství víry“: „*Tvou smrt zvěstujeme*“.

Církev nedostala eucharistii od Krista, svého Pána, jako jeden dar z mnoha, byť velmi cenný, nýbrž jako *dar par excellence*, neboť Kristus dává sám sebe, svou osobu ve svém lidství a též své dílo spásy. To pak nezůstává odsunuto do minulosti, neboť „všechno, čím Kristus je, a všechno, co vykonal a vytrpěl pro všechny lidi, má účast na božské věčnosti, a tím přesahuje všechny časy a je v nich přítomno“.¹⁰

Když církve slaví eucharistii, památku smrti a vzkříšení svého Pána, tato ústřední událost spásy se reálně zpřítomňuje a „uskutečňuje se dílo našeho vykoupení“.¹¹ Tato obětí je natolik rozhodující pro spásu lidského pokolení, že Ježíš Kristus ji dovršil a vrátil se k Otci teprve poté, co *nám zanechal způsob, jak se na ní podílet*, jako kdybychom při ní byli přítomni. Každý věřící tak na ní může mít účast a těžit z ní nevyčerpatelné plody. Toto je víra, z níž žily během staletí křesťanské generace. Tuto víru učitelský úřad církve znovu a znovu zdůrazňoval s radostnou vděčností za nedocenitelný dar.¹² Chci tuto pravdu ještě jednou připomenout a pohroužím se s vámi, moji drazí bratři a sestry, do adorace tohoto tajemství: velkého tajemství, tajemství milosrdenství. Co víc mohl Ježíš pro nás vykonat? V eucharistii nám opravdu projevuje lásku, která jde „do krajnosti“ (srov. Jan 13,1), lásku, jež nezná míru.

12. Tento aspekt všepojímající lásky eucharistické svátosti má základ v samých slovech Spasitele. Když ji ustanovil, neřekl pouze: „Toto je mé tělo“, „toto je má krev“, ale dodal, „které se za vás vydává... která se za vás prolévá“ (Lk 22,19-22). Netvrdil pouze, že to, co jim dává jíst a pít, je jeho tělo a krev, nýbrž vyjádřil také obětní hodnotu, a to tak, že svátostným způsobem zpřítomnil svou obětí, kterou měl po několika hodinách dovršit na kříži za spásu všech. „Mše svatá je zároveň a neoddelitelně památka oběti, v níž se zpřítomňuje obětí na kříži a posvátná hostina společenství těla a krve Páně“.¹³

Církev stále žije z výkupné oběti a přistupuje k ní nejen skrze vzpomínku plnou víry, nýbrž také v konkrétním styku, protože *se tato obětí zpřítomňuje* a svátostně zvětčuje v každé komunitě, která ji přináší rukama posvěceného služebníka. Tímto způsobem předává současným lidem smíření, jež získal jednou provždy Kristus pro lidstvo všech dob. Vždyť „Kristova obětí a obětí eucharistie je jedna jediná obětí“.¹⁴ Jasně to říkal již sv. Jan Zlatoústý: „My obětujeme vždy téhož Beránka a ne dnes jednoho a zítra druhého, nýbrž stále téhož. Proto je obětí vždy jen jedna (...) I nyní přinášíme onu obětí, která tehdy byla přinesena a která se nikdy nestráví“.¹⁵

⁹ Srov. II. VAT. KONCIL, konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium*, 47: „Náš Spasitel... ustanovil eucharistickou obětí svého těla a své krve, aby pro všechny časy, dokud nepřijde, zachoval v trvání obětí kříže“.

¹⁰ *Katechismus Katolické církve*, 1085.

¹¹ II. VAT. KONCIL, věroučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 3.

¹² Srov. PAVEL VI., *Slavnostní vyznání víry*, 30. 6. 1968, 24: AAS (1968), 442; JAN PAVEL II., apoštolský list *Dominicae Coenae* (24. 2. 1980), 12: AAS 72 (1980), 142.

¹³ *Katechismus Katolické církve*, 1382.

¹⁴ *Tamtéž*, 1367.

¹⁵ *Homilie na List Židům*, 17, 3: PG 63, 131.

Mše zpřítomňuje oběť kříže; nepřipojuje se k ní, ani ji nerozmnožuje.¹⁶ To, co se opakuje, je slavení její *památky*, její „památčné zpřítomnění“ (*memorialis demonstratio*),¹⁷ a proto se jediná a definitivní výkupná oběť Krista vždy zpřítomňuje v čase. Obětní povaha eucharistického tajemství tedy nemůže být chápána jak něco samo o sobě, nezávisle na kříži nebo jen s nepřímým vztahem k oběti na Kalvárii.

13. V úzké souvislosti s obětí na Golgotě je eucharistie obětí ve vlastním slova smyslu, a nejen všeobecně, jako by se jednalo o prosté obětování se Krista věřícím jakožto duchovní pokrm. Vždyť dar jeho lásky a jeho poslušnosti až do krajnosti (srov. Jan 10,17-18) je na prvním místě darem Otcí. Jistě, je darem k našemu prospěchu, ba k prospěchu celého lidstva (srov. Mt 26,28; Mk 14,24; Lk 22,20; Jan 10,15), ale *především darem Otcí*: „Otec tuto oběť přijal a odplatil toto naprosté sebeodevzdání svého Syna, který se ponížil a byl «poslušným až k smrti» (Fil 2,8), svým otcovským darem nového nesmrtelného života ve vzkříšení“.¹⁸

Když Kristus daroval církvi svou oběť, chtěl také vzít za svou duchovní oběť církve, povoláné k tomu, aby obětovala s Kristovou obětí sebe samu. Tomu nás učí, co se týče všech věřících, II. vatikánský koncil: „Účastí na eucharistické oběti, která je zdrojem a vrcholem celého křesťanského života, podávají Bohu božský obětní dar a s ním i sebe samy“.¹⁹

14. Kristova Pascha zahrnuje s utrpením a smrtí také jeho vzkříšení. Připomíná to odpověď lidu po proměňování: „*Tvé vzkříšení vyznáváme*“. Vždyť eucharistická oběť nezpřítomňuje pouze tajemství Spasitelova utrpení a smrti, nýbrž i jeho vzkříšení, v němž oběť nachází své vyvrcholení. Kristus se může stát „chlebem života“ (Jan 6,35.48) či „živým chlebem“ (Jan 6,51) jen jako živý a vzkříšený. Sv. Ambrož to připomínal nově pokřtěným jako aplikaci události vzkříšení na jejich život: „Je-li dnes Kristus tvůj, vstává pro tebe z mrtvých každý den“.²⁰ Sv. Cyril Alexandrijský pak zdůrazňoval, že účast na svatých tajemstvích „je opravdové vyznání a památka, že Pán zemřel a vrátil se k životu pro nás a k našemu prospěchu“.²¹

15. Svátostné obnovování ve mši svaté Kristovy oběti završené jeho vzkříšením obsahuje zcela zvláštní přítomnost, která – abychom znovu použili slov Pavla VI. – „se nazývá «reálná» (skutečná) ne výlučně, jako by ostatní nebyly «reálné», ale protože se týká podstaty, díky níž se Kristus, Bůh a člověk, zcela zpřítomňuje“.²² Tak je znovu předloženo stále platné učení Tridentského koncilu: „Proměněním chleba a vína se způsobí změna celé podstaty chleba v podstatu těla Krista, našeho Pána, a celé podstaty vína v podstatu jeho krve. Tuto přeměnu nazývá katolická církev vhodným a výstižným způsobem transsubstanciací“.²³ Eucharistie je opravdu *tajemstvím víry*, tajemstvím, jež překonává naše myšlení a může být přijato jen ve víře, jak často připomínají patristické katecheze o této božské svátosti. „Nesmíš vidět v chlebu a vínu prosté a přirozené prvky,“ – vybízí sv. Cyril Jeruzalémský – „protože Pán výslovně řekl, že je to jeho tělo a krev: ubezpečuje tě o tom víra, i když ti smysly vnukají něco jiného“.²⁴

„*Adoro te devote, latens Deitas*“, budeme i nadále zpívat se svatým Tomášem Akvinským. Před tímto tajemstvím lásky zakouší lidský rozum celou svou pomíjejícnost. Pochopíme, proč během staletí tato pravda podněcovala teologii k náročným pokusům o její pochopení.

¹⁶ Srov. TRIDENTSKÝ EKUMENICKÝ KONCIL, zasedání XXII. *Doctrina de ss. Missae sacrificio*, kapitola 2: DS 1743: „Jedná se totiž o jedinou a tutéž oběť a sám Ježíš ji nyní přináší skrze službu kněží, on, který jednou obětoval sám sebe na kříži: rozdílný je pouze způsob obětování.“

¹⁷ PIUS XII., encyklika *Mediator Dei* (20. 11. 1947): AAS 39 (1947), 548

¹⁸ JAN PAVEL II., encyklika *Redemptor hominis* (15. 3. 1979), 20: AAS 71 (1979) 310.

¹⁹ II. VAT. KONCIL, věroučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 11.

²⁰ *O svátostech*, V, 4, 26: CSEL 73.

²¹ *Na Janovo evangelium*, XII, 20: PG 74, 726.

²² Encyklika *Mysterium fidei* (3. 9.1965): AAS 57 (1965), 764.

²³ Sess. XIII. *Decr. de ss. Eucharistia*, kap. 4: DS 1642.

²⁴ *Mystagogické katecheze*, IV, 6: SCh 126, 138.

Je to chvályhodná námaha, o to užitečnější a pronikavější, oč lépe spojuje kritický výkon myšlení s „živou zkušeností víry“ církve, nacházející své místo v „bezpečném charismatu pravdy“ jejího učitelského úřadu a „v pronikavém chápání duchovních věcí“,²⁵ jakého dosahují především světci. Přetrvává hranice, na kterou poukázal Pavel VI.: „Každé teologické vysvětlení, které se snaží nějak proniknout do tohoto tajemství, musí pevně zastávat, aby bylo ve shodě s katolickou vírou, že v objektivní skutečnosti, nezávisle na našem duchu, chléb a víno přestaly po proměnění existovat, neboť od té chvíle se před námi nachází pod svátostnými způsoby chleba a vína úctyhodné tělo a krev Pána Ježíše“.²⁶

16. Spásná účinnost oběti se plně uskutečňuje, když člověk tělo a krev Pána přijímá. Eucharistická oběť je sama o sobě zaměřena na důvěrné spojení nás věřících s Kristem skrze přijímání: přijímáme toho, který se za nás obětoval, jeho tělo, které za nás vydal na kříži, jeho krev, kterou „prolil za mnohé na odpuštění hříchů“ (Mt 2,28). Připomínáme si jeho slova: „Jako mne poslal Otec a já žiji z Otce, tak i ten, kdo jí mne, bude žít ze mne“ (Jan 6,57). Sám Ježíš nás ubezpečuje, že takové spojení, o němž hovoří v analogii s trinitárním životem, se opravdu uskutečňuje. *Eucharistie je skutečná hostina*, v níž se Kristus dává za pokrm. Když Ježíš poprvé hovořil o tomto pokrmu, posluchači zůstali ohromeni a zmateni a donutili Mistra, aby zdůraznil objektivní pravdu svých slov: „Když nebudete jíst tělo Syna člověka a pít jeho krev, nebudete mít v sobě život“ (Jan 6,53). Nejde o nějaký metaforický pokrm: „Vždyť mé tělo je skutečný pokrm a má krev je skutečný nápoj“ (Jan 6,55).

17. Kristus nám skrze přijímání svého těla a krve předává také svého Ducha. Sv. Efrém píše: „Nazval chléb svým tělem, naplnil ho sebou samým a svým Duchem. (...) A ten, kdo ho jí s vírou, pojídá Oheň a Ducha. (...) Vezměte a jezte z toho všichni, a jezte s ním Ducha Svatého. Vždyť je to skutečně mé tělo a ten, kdo je jí, bude žít navěky“.²⁷ Církev v eucharistické epiklesi prosí o tento božský Dar, původce každého dalšího daru. V Božské liturgii sv. Jana Zlatoústého například stojí: „Vzýváme tě, prosíme tě a naléháme: pošli svého Svatého Ducha na nás na všechny a na tyto dary, (...) aby pro ty, kteří se na nich budou podílet, byly očistěním duše, odpuštěním hříchů a sdílením Ducha Svatého“.²⁸ A v *Římském misálu* celebrant naléhavě žádá: „A nás všechny, kdo přijímáme jeho tělo a krev, naplň jeho Svatým Duchem, ať jsme jedno tělo a jedna duše v Kristu, našem Pánu“.²⁹ Tak v nás Kristus darem svého těla a své krve rozmnožuje dar svého Ducha, vylitého již při křtu a daného jako „pečeť“ ve svátosti biřmování.

18. Aklamace, kterou lid pronáší po proměňování, končí odkazem na eschatologické napětí, jež dává eucharistické slavnosti její charakteristický ráz (srov. 1 Kor 11,26): „*Na tvůj příchod čekáme*“. Eucharistie je směřování k cíli, předchůť plné radosti příslibené Kristem (srov. Jan 15,11); v jistém smyslu je předjímáním ráje, „zárukou budoucí slávy“.³⁰ V eucharistii všechno vyjadřuje důvěryplné očekávání, že „se splní blažená naděje a přijde náš Spasitel Ježíš Kristus“.³¹ Ten, kdo se živí Kristem v eucharistii, nemusí čekat na věčný život až po smrti: *má jej už na zemi* jako prvotinu budoucí plnosti, která pojme člověka v jeho úplnosti. V eucharistii totiž dostáváme také záruku tělesného vzkříšení na konci světa: „Kdo jí mé tělo a pije mou krev, má věčný život a já ho vzkřísím v poslední den“ (Jan 6,54). Tato záruka budoucího vzkříšení pochází ze skutečnosti, že tělo Syna člověka dané za pokrm je jeho tělo vzkříšené a oslavené. S eucharistií takřka přijímáme „tajemství“

²⁵ II. VAT. KONCIL, věroučná konstituce o Božím zjevení *Dei Verbum*, 8.

²⁶ *Slavnostní vyznání víry*, 30. 6. 1965, 25: AAS 60 (1968), 442-443.

²⁷ *Homilie IV. o svatém týdnu*: OSCO 413/Syr. 182, 55.

²⁸ *Anafora*.

²⁹ *III. eucharistická modlitba*.

³⁰ Slavnost Těla a krve Páně, 2. nešpory, antifona ke Kantiku Panny Marie.

³¹ *Římský misál*, embolismus po Otče náš.

vzkříšení. Proto sv. Ignác z Antiochie právem označil eucharistický chléb za „lék nesmrtelnosti, protijed proti smrti“.³²

19. Eucharistií vzbuzené eschatologické zaměření vyjadřuje a upevňuje společenství s nebeskou církví. Není to náhodou, že se ve východních anaforách a v latinských eucharistických modlitbách připomíná s úctou Panna Maria, Matka našeho Boha a Pána Ježíše Krista, andělé a svatí apoštolové, slavní mučedníci a všichni svatí. Je to aspekt eucharistie, který zasluhuje, aby byl vyzdvižen: zatímco slavíme Beránkovu oběť, připojujeme se k nebeské liturgii a k onomu nesmírnému zástupu, který volá: „Za svou záchranu vděčíme našemu Bohu, který sedí na trůně, a Beránkovi!“ (Zj 7,10). Eucharistie je opravdu kousek nebe, které se otevírá nad zemí. Je to paprsek slávy nebeského Jeruzaléma, který proniká mraky našich dějin a vrhá světlo na naše putování.

20. Významným důsledkem eschatologického tíhnutí eucharistie je také fakt, že dává podnět našemu dějinnému putování; klade semeno živé naděje do denního nasazení každého člověka v jeho vlastních úkolech. Jestliže totiž vede křesťanský názor k tomu, abychom hleděli na „nová nebesa a na novou zemi“ (srov. Zj 21,1), neoslabuje to, nýbrž spíše *podněcuje náš smysl odpovědnosti za současnou zemi*.³³ To chci silně zdůraznit na počátku nového tisíciletí, aby se křesťané cítili více než kdy jindy angažováni v povinnostech vyplývajících z jejich pozemského občanství a nezanedbávali je. Je jejich povinností přispívat ve světle evangelia k budování světa podle potřeb lidí, který by plně odpovídal Božímu plánu.

Obzor naší doby zatemňuje mnoho problémů. Stačí pomyslet na naléhavou potřebu pracovat pro mír, vložit do vztahů mezi národy pevné základy spravedlnosti a solidarity, bránit lidský život od početí až k jeho přirozenému konci. A co pak říci o tisícířech rozporech „globalizovaného“ světa, kde slabší, menší a chudší, jak se zdá, nemají mnoho naděje? A právě v tomto světě musí zářit křesťanská naděje! Také kvůli tomu chtěl Pán zůstat s námi v eucharistii a vložil do této obětní a komunitní přítomnosti příslib obnovy lidstva jeho láskou. Je příznačné, že Janovo evangelium tam, kde synoptikové vyprávějí o ustanovení eucharistie, předkládá vyprávění o „umývání nohou“, v němž se Ježíš stává učitelem společenství a služby (srov. Jan 13,1-20). Jan tak objasňuje jeho hluboký smysl. Apoštol Pavel pak označuje za „nehodné“ pro křesťanskou komunitu, aby se účastnila Večeře Páně, když se koná v kontextu rozdělení a lhostejnosti k chudým (srov. 1 Kor 11,17-22.27-3).³⁴

Zvěstovat smrt Páně, „dokud nepřijde“ (1 Kor 11,26), znamená pro ty, kteří se účastní eucharistie, úkol přeměnit život tak, aby se stal jistým způsobem „eucharistickým“. Právě tento plod proměny existence a úsilí změnit svět podle evangelia dávají zazářit eschatologickému napětí eucharistické slavnosti a celého křesťanského života: „Přijď, Pane Ježíši!“ (Zj 22,20)

³² *List Efezským*, 20: PG 5, 661.

³³ Srov. II. VAT. KONCIL, pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, 39.

³⁴ „Chceš uctít Kristovo tělo? Nezanedbávej je, kdy se nachází nahé. Nevzdávej mu čest zde v chrámu hedvábnými látkami, abys pak o něj nedbal venku, kde trpí zimou a nahotou. Ten, který řekl: «Toto je moje tělo», je týž, který řekl: «Viděli jste mě hladového a nasýtíte mě» a «Cokoliv jste učinili jednomu z mých nejmenších bratří, mně jste to učinili». (...) K čemu to prospěje, je-li eucharistický stůl přetížen zlatými kalichy, když on zmírá hladem? Začni sytit jeho, který je hladový, a pak to, co zůstane, může také ozdobit oltář“ – SV. JAN ZLATOÚSTÝ, *Homilie na Matoušovo evangelium*, 50, 3-4: PG 58, 508-509; srov. JAN PAVEL II. encyklika *Sollicitudo rei socialis* (30. 12. 1987), 31: AAS 80 (1988), 553-556.

Druhá kapitola

Eucharistie buduje církev

21. II. vatikánský koncil připomněl, že slavení eucharistie je středem procesu růstu církve. Vždyť poté, co řekl, že „církev, jež je Kristovo království již dnes tajemně přítomně viditelně ve světě, roste Boží silou“, ³⁵ téměř jako by chtěl odpovědět na otázku: Jak roste? – dodává: „Kdykoliv se slaví na oltáři oběť kříže, «v níž byl obětován náš velikonoční Beránek, Kristus» (1 Kor 5,7), uskutečňuje se dílo našeho vykoupení. Zároveň však svátost eucharistického chleba představuje a působí jednotu věřících, kteří tvoří jedno tělo v Kristu (srov. 1 Kor 10,17)“ ³⁶

V samých počátcích církve existuje *příčinný vliv eucharistie*. Evangelisté upřesňují, že se při Poslední večeři shromáždilo dvanáct apoštolů (srov. Mt 26,20; Mk 14,17; Lk 22,14). Je to velmi významná podrobnost, protože apoštolové „byli zárodky nového Izraele a zároveň počátkem posvátné hierarchie“ ³⁷ Tím, že jim Kristus dal za pokrm své tělo a krev, zahrnul je tajemně do oběti, která se udála několik hodin poté na Kalvárii. V analogii ke smlouvě z hory Sinaj, stvrzené obětí a pokropením krví, ³⁸ kladla Ježíšova gesta a slova při Poslední večeři základy nové mesiášské komunity, lidu nové smlouvy.

Když apoštolové přijali ve Večeřadle Ježíšovu výzvu: „Vezměte a jezte... Pijte z něho všichni...“ (Mt 26,26-27), poprvé s ním vstoupili do svátostného společenství. Od té chvíle až do konce věků se církev buduje prostřednictvím svátostného společenství s Božím Synem obětovaným za nás: „To konejte na mou památku... Kdykoliv z něho budete pít, čiňte to na mou památku“ (1 Kor 11,24-25; srov. Lk 22,19).

22. Přičlenění ke Kristu, uskutečněné skrze křest, se neustále obnovuje a upevňuje účastí na eucharistické oběti, především plnou účastí na ní, to je svátostným přijímáním. Můžeme říci, že nejen *každý z nás přijímá Krista*, ale také *že Kristus přijímá každého z nás*. Uzavírá s námi své přátelství: „Vy jste moji přátelé“ (Jan 15,14). Ba dokonce žijeme díky němu: „Kdo jí tento chléb, bude žít navěky“ (Jan 6,57). V přijímání eucharistie se uskutečňuje vznešeným způsobem „přebývání“ Krista a učedníka, jednoho v druhém: „Zůstaňte ve mně a já zůstanu ve vás“ (Jan 15,4).

Svým spojením s Kristem se lid nové smlouvy neuzavírá sám do sebe, nýbrž stává se „svátostí“ pro lidstvo, znamením a nástrojem spásy, ³⁹ kterou vykonal Kristus, světlo světa a sůl země (srov. Mt 5,13-16) k vykoupení všech. ⁴⁰ Poslání církve je v návaznosti na poslání Kristovo: „Jako mne poslal Otec, tak i já posílám vás“ (Jan 20,21). Proto z neustálého obnovování oběti kříže v eucharistii a z přijímání Kristova těla a krve čerpá církev nezbytnou duchovní sílu ke splnění svého poslání. Tak se eucharistie stává *pramenem* a zároveň *vyvrcholením* evangelizace, protože jejím cílem je společenství lidí s Kristem a v něm s Otcem a s Duchem Svatým. ⁴¹

23. Eucharistickým přijímáním se církev také upevňuje ve své jednotě Kristova těla. Sv. Pavel hovoří právě o této *sjednovací účinnosti* účasti na eucharistické hostině, když píše Korintským: „Chléb, který lámeme – není to účast na Kristově těle? Protože je to jeden chléb, tvoříme jedno tělo,

³⁵ II. VAT. KONCIL, věroučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 3.

³⁶ *Tamtéž*.

³⁷ II. VAT. KONCIL, dekret o misijní činnosti církve *Ad gentes*, 5.

³⁸ „Mojžíš vzal krev, pokropil lid a řekl: Hle, krev smlouvy, kterou s vámi uzavírá Hospodin na základě všech těchto slov“ (Ex 24,8).

³⁹ II. VAT. KONCIL, věroučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 1.

⁴⁰ Srov. *tamtéž*, 9.

⁴¹ Srov. II. VAT. KONCIL, dekret o službě a životě kněží *Presbyterorum ordinis*, 5. Týž dekret říká v č. 6: „Nelze budovat křesťanskou obec, nemá-li kořen a těžiště ve slavení nejsvětější eucharistie“.

i když je nás mnoho, neboť všichni máme účast na jednom chlebě“ (1 Kor 10,16-17). Podobný a hluboký je komentář sv. Jana Zlatoústého: „Čím je totiž chléb? Je to Kristovo tělo. Čím se stávají ti, kteří je přijímají? Kristovým tělem; ne však mnoha těly, nýbrž jedním tělem. Vždyť jako je chléb jeden celek, i když je složen z mnoha zrn, a ta, i když nejsou vidět, se v něm přesto nacházejí, takže jejich rozdíl mizí v dokonalém splynutí; tímtež způsobem jsme i my navzájem spojeni mezi sebou a všichni společně s Kristem“.⁴² Je to pádná argumentace: naše spojení s Kristem, který je pro každého darem a milostí, působí, že jsme v něm také připojeni k jednotě jeho těla, jímž je církev. Eucharistie utvrzuje připojení ke Kristu, uskutečněné ve křtu prostřednictvím daru Ducha (srov. 1 Kor 12,13.27).

Spojené a neoddělitelné působení Syna a Ducha Svatého, které stojí na počátku církve, jejího zřízení i trvání, se nachází v eucharistii. Toho si je dobře vědom autor Liturgie sv. Jakuba. V epiklezi anafory prosí Boha Otce, aby seslal Ducha Svatého na věřící a na dary, aby tělo a krev Krista „sloužily všem, kteří je přijmou (...) k posvěcení duší a těl“.⁴³ Církev je utvrzena božským Utěšitelem prostřednictvím eucharistického posvěcení věřících.

24. Dar Krista a jeho Ducha, který dostáváme v eucharistickém přijímání, naplňuje s přehojnou plností touhu po bratrské jednotě, jež přebývá v lidském srdci, a zároveň pozvedá zkušenost obsaženou ve společné účasti na tomtéž eucharistickém stole na úroveň, která daleko převyšuje prostou zkušenost lidské hostiny. Skrze přijímání Kristova těla dosahuje církev stále hlouběji toho, že se stává „v Kristu jakoby svátostí neboli znamením a nástrojem vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidstva“.⁴⁴

Proti zárodkům rozdělení mezi lidmi, které, jak ukazuje každodenní zkušenost, jsou tak hluboce zakořeněny v lidstvu kvůli hříchu, se staví *plodná síla jednoty* Kristova těla. Právě tím, že eucharistie buduje církev, vytváří mezi lidmi společenství.

25. *Úcta vzdávaná eucharistii mimo mši* má pro život církve nesmírnou cenu. Taková úcta je úzce spojena se slavením eucharistické oběti. Kristova přítomnost pod posvátnými způsoby, které se uchovávají po mši – přítomnost trvá, dokud trvají způsoby chleba a vína⁴⁵ – vyvěrá ze slavení Oběti a tíhne ke svátostnému a duchovnímu společenství.⁴⁶ Je věcí pastýřů, aby povzbuzovali, mimo jiné osobním svědectvím, k eucharistické úctě, zvláště k výstavu Nejsvětější svátosti a k uctivému zastavení se před Kristem přítomným pod eucharistickými způsoby.⁴⁷

Je krásné důvěrně s ním rozmlouvat, ležet na jeho hrudi jako milovaný učedník (srov. Jan 13,25) a nechat se jemně pronikat nekonečnou láskou jeho srdce. Má-li se křesťanství v naší době vyznačovat především „uměním modlitby“,⁴⁸ jak necítit novou potřebu setrvávat dlouho v duchovním rozhovoru, v tiché adoraci, v postoji lásky před Kristem přítomným v Nejsvětější svátosti? Kolikrát jsem, moji milovaní bratři a sestry, učinil tuto zkušenost a čerpal z ní sílu, útěchu a podporu! O této praxi, kterou učitelský úřad⁴⁹ znovu a znovu chválil a doporučoval, nám svědčí četní svatí. Zvláště se tím vyznačoval sv. Alfons Maria de Liguori, který napsal: „Mezi všemi pobožnostmi je tato, totiž klanět se svátostnému Ježíši, hned první po svátostech, Bohu nejdražší a

⁴² *Homilie na I. list Korintským*, 24, 2: PG 61, 200. Srov. *Didaché*, IX, 4; F.X.FUNK, I, 22; Sv. Cyprián, *Dopis LXIII*, 13: PL 4, 384

⁴³ II. VAT. KONCIL, dekret o službě a životě kněží *Presbyterorum ordinis* 26, 206.

⁴⁴ II. VAT. KONCIL, věroučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 1.

⁴⁵ Srov. TRIDENTSKÝ EK. KONCIL, Sess. XIII, *Decretum de ss. Eucharistia*, kán. 4: DS 1654.

⁴⁶ „Communio“ – Srov. *Rituale Romanum*: De sacra communionem et de cultu mysterii eucharistici extra Missam, 36 (n. 80).

⁴⁷ „Návštěva Nejsvětější svátosti“ – Srov. *tamtéž*, 38-39 (č. 86-90).

⁴⁸ JAN PAVEL II., apoštolský list *Novo millennio ineunte* (6. 1. 2001), 32: AAS 93 (2001), 228.

⁴⁹ „Ať věřící během dne neopomíjejí konat návštěvu Nejsvětější svátosti, která musí být uchovávána v kostelích na zcela zvláštním místě a s největší úctou podle liturgických zákonů, protože návštěva je důkazem vděčnosti, znamením lásky a patřičným uznáním zde přítomnému Kristu Pánu“; PAVEL VI., encyklika *Mysterium fidei* (3. 9. 1965): AAS 57 (1965), 771.

nám nejužitečnější“.⁵⁰ Eucharistie je nevýslovný poklad; nejen když se slaví, ale i když se před ní člověk zastaví mimo mši, umožňuje to čerpat ze samého pramene milosti. Křesťanská komunita, která chce být schopnější kontemplovat Kristovu tvář, jak jsem to doporučil v apoštolských listech *Novo millennio ineunte* a *Rosarium Virginis Mariae*, nemůže nerozvíjet tento aspekt eucharistické úcty, v němž se prodlužují a rozmnožují plody přijímání těla a krve Páně.

⁵⁰ *Visite al SS. Sacramento ed a Maria Santissima*, Introduzione: Opere ascetiche, Avellino 2000, str. 295.

Třetí kapitola

Apoštolský charakter eucharistie a církve

26. Buduje-li eucharistie církev a církev koná eucharistii, jak jsem výše zmínil, vyplývá z toho, že souvislost mezi nimi je velmi úzká. Je to tak pravdivé, že nám to umožňuje aplikovat na eucharistické tajemství to, co říkáme o církvi, když ji v nicejsko-konstantinopolském vyznání víry označujeme jako „jednu, svatou, všeobecnou a apoštolskou“. Jedna a všeobecná je také eucharistie. Je také svatá, je dokonce Nejsvětější svátostí. Ale nyní chceme zaměřit svou pozornost především na její apoštolský charakter.

27. Když *Katechismus Katolické církve* vysvětluje, v jakém smyslu je církev apoštolská, tedy založená na apoštolech, rozlišuje trojí význam. Na jedné straně „byla a zůstává vybudována na «základě apoštolů» (Ef 2,20), svědků, které s misijním posláním rozeslal sám Kristus“.⁵¹ Také u základů eucharistie stojí apoštolové. Ne ve smyslu, že by svátost nesahala k samému Kristu, nýbrž proto, že ji Ježíš svěřil apoštolům a oni a jejich nástupci ji postupně předávali až k nám. Církev slavila eucharistii během staletí v návaznosti na jednání apoštolů, poslušných Pánova příkazu.

Druhý smysl apoštolského charakteru církve, o němž *Katechismus* hovoří, je ten, že „s pomocí Ducha, který v ní přebývá, střeží a předává učení, cenný poklad, zdravá slova, která slyšela od apoštolů“.⁵² I v tomto druhém smyslu je eucharistie apoštolská, protože je slavena ve shodě s vírou apoštolů. Učitelství církve při různých příležitostech během dvoutisíciletých dějin lidu nové smlouvy upřesnil eucharistické učení i co do přesné terminologie právě proto, aby zachoval apoštolskou víru v toto vznešené tajemství. Tato víra zůstává nezměněna a pro církev je podstatné, aby takovou zůstala.

28. A konečně je církev apoštolská v tom smyslu, že „až do návratu Krista je i nadále poučována, posvěcována a vedena apoštoly díky jejich nástupcům v pastorálním poslání: biskupskému sboru, «jenž má na pomoc kněze, spolu s Petrovým nástupcem a nejvyšším pastýřem církve»“.⁵³ Apoštolská poslušnost v pastoračním poslání nutně zahrnuje svátost kněžského svěcení, neboli nepřetržitou řadu platných biskupských svěcení, sahající až k počátkům.⁵⁴ Tato poslušnost je nezbytná k tomu, aby existovala církev ve vlastním a plném slova smyslu.

Eucharistie vyjadřuje také tento smysl apoštolského charakteru. Vždyť jak učí II. vatikánský koncil, „věřící mocí svého královského kněžství spolupůsobí při obětování eucharistie“,⁵⁵ avšak je to kněz vykonávající svou službu, kdo „koná v zastoupení Krista eucharistickou obětí a jménem lidu ji podává Bohu“.⁵⁶ Proto je v *Římském misálu* předepsáno, aby eucharistickou modlitbu pronášel pouze kněz, zatímco lid se k ní připojuje vírou a v mlčení.⁵⁷

29. Výraz, který II. vatikánský koncil znovu a znovu užívá a podle něhož „služebný kněz, který vykonává službu, koná eucharistickou obětí v zastoupení Krista“,⁵⁸ byl již hluboce zakořeněn v papežském učení.⁵⁹ Jak jsem mohl objasnit při jiné příležitosti, *in persona Christi* „znamená víc než

⁵¹ Č. 857.

⁵² *Tamtéž*.

⁵³ *Tamtéž*.

⁵⁴ Srov. KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, list *Sacerdotium ministeriale* (6. 6. 1983), III, 2: AAS 75 (1983), 1005.

⁵⁵ II. VAT. KONCIL, věroučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 10.

⁵⁶ *Tamtéž*.

⁵⁷ Srov. *Institutio generalis. Editio typica tertia*, 147.

⁵⁸ „In persona Christi“ – II. VAT. KONCIL, věroučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 10 a 28; dekret o službě a životě kněží *Presbyterorum ordinis*, 2.

⁵⁹ „Služebník oltáře jedná «in persona Christi» jako hlava, jež obětuje ve jménu všech údů“: PIUS XII., encyklika *Mediator Dei* (20. 11. 1917-47): AAS 39 (1947), 556; srov. PIUS X., apoštolská exhortace *Haerent animo* (4. 8. 1908): Pii X. Acta, IV, 16; PIUS XI., encyklika *Ad catholici sacerdotii* (20. 12. 1935): AAS 28 (1936), 20.

«jménem» nebo «v zastoupení» Krista. *In persona*, to je ve specifickém svátostném ztotožnění se s věčným Veleknězem, který je autorem a hlavním subjektem této své vlastní oběti, v níž vpravdě nemůže být nikým nahrazen⁶⁰. Služba kněží, kteří obdrželi svátost kněžského svěcení v ekonomii spásy, zvolené Kristem, ukazuje, že eucharistie, kterou slaví, je *darem, radikálně převyšujícím moc shromáždění*, a je proto nenahraditelná k tomu, aby se platně spojilo eucharistické proměňování s obětí kříže a Poslední večeře.

Společenství, které se shromažďuje ke slavení eucharistie, má zcela nutně zapotřebí posvěceného kněze, který mu předsedá, aby se jednalo opravdu o eucharistické shromáždění. Na druhé straně není komunita s to dát si posvěceného služebníka sama. Ten je darem, který komunita *dostává prostřednictvím biskupské posloupnosti sahající až k apoštolům*. Je to biskup, kdo prostřednictvím svátosti kněžského svěcení ustavuje nového kněze a udílí mu moc proměňovat eucharistii. Proto „eucharistické tajemství nemůže být slaveno v žádné komunitě, ne-li posvěceným knězem, jak výslovně učil IV. lateránský koncil“.⁶¹

30. Jak toto učení katolické církve o služebném kněžství ve vztahu k eucharistii, tak učení o eucharistické oběti bylo v posledních desetiletích předmětem plodného dialogu *v rámci ekumenické činnosti*. Musíme vzdávat díky Nejsvětější Trojici, že se v tom ohledu dosáhlo významných pokroků a sblížení, jež nám dávají doufat v budoucí plné sdílení víry. Stále ještě zůstává plná naléhavost poznámky, kterou učinil koncil ohledně církevních společenství, která vznikala na Západě od 16. století a která se oddělila od katolické církve: „Ačkoliv církevní společnosti od nás odloučené nežijí s námi v plné jednotě vyplývající ze křtu a ačkoliv se domníváme, že neuchovaly původní a úplnou podstatu eucharistického tajemství, především proto, že jim chybí svátost kněžství, přesto, když při večeři Páně připomínají jeho smrt a vzkříšení, vyznávají, že je to znamení života ve společenství s Kristem, a očekávají jeho slavný příchod.“⁶²

Proto se katoličtí věřící, i když respektují náboženské přesvědčení těchto svých odloučených bratří, mají zdržet účasti na přijímání podávaného při jejich slavnostech, aby neposkytovali prostor dvojznačností o povaze eucharistie a dostali povinnosti vydávat jasné svědectví pravdě. Jinak by to jen zpožďovalo cestu k plné viditelné jednotě. Podobně si nelze myslet, že je možné nahrazovat nedělní mši svatou ekumenickými bohoslužbami slova nebo společnými setkáními v modlitbě s křesťany patřícími ke shora uvedeným církevním společenstvem nebo účastí na jejich liturgické bohoslužbě. Takové slavnosti a setkání, samy o sobě při vhodných příležitostech chvályhodné, připravují i na žádoucí plné společenství v eucharistii, ale nemohou je nahradit.

Skutečnost, že moc proměňovat eucharistii byla dána pouze biskupům a kněžím, není žádnou újmou pro zbytek Božího lidu, neboť ve společenství jediného Kristova těla, kterým je církev, se tento dar vylévá na všechny.

31. Je-li eucharistie středem a vrcholem života církve, stejně tak je jím i pro služebné kněžství. Proto s vděčností Ježíši Kristu, našemu Pánu, zdůrazňuji, že eucharistie „je hlavním a ústředním důvodem pro existenci svátosti kněžství, jež ve skutečnosti vznikla v okamžiku ustanovení eucharistie a zároveň s ní“.⁶³

Pastorační činnost kněze je různorodá. Když pomyslíme na společenské a kulturní poměry v současném světě, snadno pochopíme, jaké *nebezpečí* hrozí kněžím, totiž *že se ztratí* ve velkém počtu rozmanitých úkolů. II. vatikánský koncil rozpoznal, že pastorační láska je poutem, které dává jednotu jejich životu i jejich činnosti. Ta, dodává koncil, „vyvěrá nejsilněji z eucharistické oběti, která je tedy středem a kořenem celého kněžského života“.⁶⁴ Pochopíme tedy, jak je důležité pro

⁶⁰ Apoštolský list *Dominicae Coenae* (24. 2. 1980), 8: AAS 72 (1980), 128-129.

⁶¹ KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, list *Sacerdotium ministeriale* (6. 8. 1983) III. 4: AAS 75 (1983), 1006; stov. IV. EK. LATERÁNSKÝ KONCIL, kap. 1, konstituce o katolické víře *Firmiter credimus*: DS 802.

⁶² II. VAT. KONCIL, dekret o ekumenismu *Unitatis redintegratio*, 22.

⁶³ Apoštolský list *Dominicae Coenae* (24. 2. 1980), 2: AAS 72 (1980), 115.

⁶⁴ II. VAT. KONCIL, dekret o službě a životě kněží *Presbyterorum ordinis*, 14.

duchovní život kněze, ale i pro dobro církve a světa, aby plnil koncilní doporučení a vysluhoval každý den eucharistii, „protože je to úkon Krista a církve i tenkrát, když nemohou být přítomni věřící“.⁶⁵ Takto je kněz s to překonat každé rušivé napětí v průběhu svých dní, protože nalezne v eucharistické oběti pravý střed svého života a své služby, nezbytnou duchovní energii, aby čelil různým pastoračním úkolům. Jeho dny se tak stanou opravdu eucharistickými.

Z ústřední povahy eucharistie v životě a službě kněží vyplývá také její ústřední postavení v *pastoraci zaměřené na kněžská povolání*. Především proto, že prosba za povolání v ní nachází místo nejsilnějšího spojení s modlitbou Krista, věčného Velekněze; ale také proto, že horlivá péče kněží o eucharistickou službu spojená s podporováním uvědomělé, aktivní a plodné účasti věřících na eucharistii je účinným příkladem a podnětem pro mladé, aby velkodušně odpověděli na Boží volání. Bůh často používá příkladu horlivé pastorační lásky nějakého kněze, aby zaséval a dával vyklíčit v srdci mladého člověka zárodku kněžského povolání.

32. Toto všechno ukazuje, jak je bolestné a nenormální, když je nějaké křesťanské společenství, i když je pro počet a rozmanitost svých věřících farností, bez kněze, který by je vedl. Farnost je totiž společenství pokřtěných, kteří vyjadřují a stvrzují svou totožnost především slavením eucharistické oběti. To však vyžaduje přítomnost nějakého kněze, který jediný může přinášet eucharistickou oběť *in persona Christi*. Nemá-li komunita kněze, právem se hledá způsob, jak by pokračovaly nedělní slavnosti, a řeholníci a laici, kteří vedou své bratry a své sestry v modlitbě, vykonávají chvályhodným způsobem obecné kněžství všech věřících, jež má základ v křestní milosti. Avšak taková řešení je třeba považovat za prozatímní, zatímco komunita čeká na kněze.

Svatostná neúplnost tohoto slavení musí především pobízet celé společenství k horlivější modlitbě, aby Pán poslal dělníky na svou žeň (srov. Mt 9,38); musí také podněcovat k tomu, aby se do příslušné pastorační zaměřené na povolání zapojily všechny další tvořivé prvky, aniž by se přitom podlehlo pokušení hledat řešení v oslabení požadavků na mravní a formační vlastnosti kandidátů kněžství.

33. Když byla pro nedostatek kněží svěřena účast na pastorační péči o nějakou farnost nevysvěceným věřícím, ať mají tito na paměti, že – jak učí II. vatikánský koncil – „nelze budovat křesťanskou obec, nemá-li kořen a těžiště ve slavení nejsvětější eucharistie“.⁶⁶ Bude tedy záležet na nich, aby v komunitě udržovali opravdový „hlad“ po eucharistii, což je povede k tomu, aby neztratili žádnou příležitost ke slavení mše svaté, třeba i tak, že využijí příležitostné přítomnosti kněze, kterému nebylo podle církevního práva odňato povolení ke slavení mše svaté.

⁶⁵ *Tamtéž*, 13; srov. *Kodex kanonického práva*, kán. 904; *Kodex kánonů východních církví*, kán. 378.

⁶⁶ II. VAT. KONCIL, dekret o službě a životě kněží *Presbyterorum ordinis*, 6.

Čtvrtá kapitola

Eucharistie a církevní společenství

34. Mimořádné shromáždění biskupského synodu v roce 1985 nalezlo v „eklesiologii společenství“ ústřední a základní myšlenku dokumentů II. vatikánského koncilu.⁶⁷ Církev putující po této zemi je povolána uchovávat a podporovat jak společenství s Trojjediným Bohem, tak společenství mezi věřícími. K dosažení tohoto cíle má Slovo a Svátosti, především eucharistii, z níž „stále žije a roste“⁶⁸ a v níž zároveň vyjadřuje sebe samu. Není to náhoda, že výraz „communio“ se stal jedním ze specifických pojmenování této vznešené svátosti.

Eucharistie se tedy jeví jako vrchol všech svátostí a vede k dokonalosti společenství s Bohem Otcem skrze ztotožnění se s jednorozeným Synem působením Ducha Svatého. S pronikavostí víry vyjadřoval tuto pravdu jeden významný autor byzantské tradice: v eucharistii, „na rozdíl od každé jiné svátosti, je tajemství [sdílení] tak dokonalé, že vede na vrchol všech dober: zde se nachází poslední cíl každé lidské touhy, protože zde dosahujeme Boha a Bůh se s námi spojuje tím nejdokonalějším způsobem“.⁶⁹ Právě proto je vhodné *pěstovat v duši stálou touhu po eucharistické svátosti*. Z toho vznikla praxe „duchovního přijímání“ rozšířená v církvi již po staletí a doporučovaná svatými učiteli duchovního života. Sv. Terezie od Ježíše psala: „Když nejdete k sv. přijímání a neúčastníte se mše svaté, můžete přijímat duchovně... tak se do vás silně vtiskuje láska našeho Pána“.⁷⁰

35. Slavení eucharistie však nemůže být výchozím bodem společenství, neboť předpokládá již jeho existenci, upevňuje je a přivádí k dokonalosti. Svátost vyjadřuje takové pouto společenství jak v *neviditelném* rozměru, který nás v Kristu působením Ducha Svatého váže k Otci i mezi sebou, tak ve *viditelném* rozměru zahrnujícím společenství v učení apoštolů, ve svátostech a v hierarchickém řádu. Úzký vztah mezi neviditelnými a viditelnými prvky církevního společenství je konstitutivním rysem církve jako svátosti spásy.⁷¹ Pouze v tomto kontextu existuje právoplatné slavení eucharistie a opravdová účast na ní. Proto je niterným požadavkem eucharistie, aby byla slavena ve společenství, konkrétně v celistvosti všech jejích pout.

36. Neviditelné společenství, i když podle své přirozenosti stále roste, předpokládá stav milosti, díky níž jsme se stali „účastnými na božské přirozenosti“ (2 Petr 1,4), a praktikování ctností víry, naděje a lásky. Jen tak má totiž člověk společenství s Otcem, Synem a Duchem Svatým. Nestačí víra, ale je třeba setrvat v posvěcující milosti a v lásce, a proto musí člověk přebývat „tělem i srdcem“ v lůně církve;⁷² je totiž zapotřebí, jak řekl sv. Pavel, „mít víru, která se projevuje láskou“ (Gal 5,6).

Celistvost neviditelných pout je konkrétní mravní povinností křesťana, který se chce plně podílet na eucharistii a přijímat tělo a krev Krista. Tuto povinnost mu připomíná sám apoštol, když napomíná: „Proto musí každý člověk sám sebe zkoumat, a tak ať jí chléb a pije z kalicha“ (1 Kor 11,28). Sv. Jan Zlatoústý vybízel věřící svou mocnou výmluvností: „I já pozvedám svůj hlas, prosím, naléhám a zapřísahám se, abychom nepřistupovali k tomuto posvátnému stolu s poskvřeným a zkaženým svědomím. Takové přistupování se totiž nikdy nebude moci nazývat

⁶⁷ Srov. *Závěrečná relace*, II.C.1: *L'Osservatore Romano*, 10. 12. 1985, str. 7.

⁶⁸ II. VAT. KONCIL, věroučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 26.

⁶⁹ MIKULÁŠ KABASILAS, *Život v Kristu*, IV, 10: SCH 355, 270.

⁷⁰ *Cesta k dokonalosti*, kap. 35.

⁷¹ Srov. KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, List katolickým biskupům o některých aspektech církve jako společenství „*Communio notio*“, (28. 5. 1992), 4: AAS 85 (1993), 839-840.

⁷² II. VAT. KONCIL, věroučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 14.

přijímáním, i kdybychom se tisíckrát dotkli Pánova těla, nýbrž odsouzením, trýzní a hromaděním trestů“.⁷³

V této linii *Katechismus Katolické církve* právem ustanovuje: „Kdo si je vědom, že se dopustil těžkého hříchu, musí přijmout svátost smíření, dříve než přistoupí k přijímání“.⁷⁴ Chci tedy znovu zdůraznit, že platí a vždy bude platit v církvi norma, v níž Tridentský koncil shrnul přísné napomenutí apoštola Pavla, totiž že k hodnému přijetí eucharistie, „pokud si je člověk vědom smrtelného hříchu, je nutné předcházející vyznání hříchů“.⁷⁵

37. Eucharistie a pokání jsou dvě úzce spojené svátosti. Jestliže eucharistie zpřítomňuje a svátostně zvětčuje výkupnou oběť kříže, znamená to, že z ní vyplývá trvalý požadavek obrácení, osobní odpovědi na vybídnutí, se kterým se svatý Pavel obracel na křesťany v Korintu: „Kristovým jménem vyzýváme: Smiřte se s Bohem!“ (2 Kor 5,20). Tíží-li pak křesťanovo svědomí břemeno těžkého hříchu, stává se cesta pokání ve svátosti smíření závaznou k tomu, aby mohl přistoupit k plné účasti na eucharistické oběti.

Úsudek o stavu milosti ovšem spadá pouze do pravomoci dotyčného člověka, neboť se jedná o hodnocení svědomí. Avšak v případech vnějšího jednání, které těžce, zřejmě a trvale odporuje mravní normě, nemůže se církev necítit ve své pastorační péči o dobrý společenský řád volána k odpovědnosti. Této situaci zřejmě mravní indispozice se týká norma Kodexu kanonického práva pojednávající o tom, že nemohou být připuštěni k eucharistickému přijímání ti, kteří „tvrdošíjně setrvávají ve zjevném těžkém hříchu“.⁷⁶

38. Církevní společenství, jak jsme již připomněli, je také *viditelné* a vyjadřuje se svazky, které vypočítává sám koncil, když učí: „Do církevní společnosti jsou plně začleněni ti, kdo mají Kristova Ducha a přijímají celou církevní strukturu a všechny prostředky spásy v ní ustanovené a v jejím viditelném organismu se spojují s Kristem – který ho řídí prostřednictvím papeže a biskupů – svazky vyznání víry, svátostí, církevního vedení a společenství“.⁷⁷

Protože je eucharistie svrchovaným svátostným projevem společenství v církvi, vyžaduje, aby byla slavena v *kontextu celistvosti mimo jiné i vnějších pout společenství*. Zvláštním způsobem vyžaduje reálnost pout společenství ve svátostech, zvláště ve křtu a v kněžském svěcení, protože je „jakoby završením duchovního života a cílem všech svátostí“.⁷⁸ Není možné podávat přijímání osobě, která není pokřtěná nebo která odmítá celou pravdu víry v tajemství eucharistie. Kristus je pravda a vydává svědectví pravdě (srov. Jan 14,6; 18,37); svátost jeho těla a krve nepřipouští dvojakost.

39. Kromě toho pro sám charakter církevního společenství a vztah, jaký k němu má svátost eucharistie, je třeba připomenout, že „eucharistická oběť, i když se vždy slaví v jedné konkrétní komunitě, není nikdy pouze slavností oné jediné komunity: ta totiž, jelikož přijímá eucharistickou přítomnost Pána, přijímá celý dar spásy, a tak se ukazuje, i když ve své stálé a viditelné partikularitě, jako obraz a pravá přítomnost jedné, svaté, všeobecné a apoštolské církve“.⁷⁹ Vyplývá z toho, že se eucharistické společenství opravdu nemůže uzavřít do sebe, jako by bylo soběstačné, nýbrž že musí zůstat v souladu se všemi dalšími katolickými společenstvími.

⁷³ *Homilie na Izaiáše*, 6, 3: PG 56, 139.

⁷⁴ Č. 1385; srov. *Kodex kanonického práva*, kán. 916; *Kodex kánonů východních církví*, kán. 711.

⁷⁵ *Proslov k členům Apoštolské penitenciérie a ke zpovědníkům římských patriarchálních bazilik* (30. 1. 1981): AAS 73 (1981), 203. Srov. TRIDENTSKÝ EK. KONCIL, Sess. XIII., *Decretum de ss. Eucharistia*, kap. 7 a kán. 11: DS 1647, 1661.

⁷⁶ Kán. 915; srov. *Kodex kánonů východních církví*, kán. 712.

⁷⁷ II. VAT. KONCIL, věroučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 14.

⁷⁸ SV. TOMÁŠ AKVINSKÝ, *Summa theologiae*, III, q. 73, a 3c.

⁷⁹ KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, list biskupům katolické církve o některých aspektech církve jako společenství „*Communio notio*“, (28. 5. 1992), 11: AAS 85 (1993), 844.

Církevní společenství eucharistického shromáždění je ve společenství s vlastním *biskupem* a *římským veleknězem*. Biskup je totiž viditelným principem a základem jednoty své místní církve.⁸⁰ Bylo by tedy zcela nedůsledné, kdyby svátost jednoty církve par excellence byla slavena bez opravdového společenství s biskupem. Sv. Ignác z Antiochie napsal: „Ať se považuje za jistou ta eucharistie, která se uskutečňuje pod biskupem nebo pod tím, kterého biskup pověřil“.⁸¹ Stejně tak, protože „římský biskup jako Petrův nástupce je trvalý a viditelný zdroj a základ jednoty biskupů i celého množství věřících“,⁸² je i společenství s ním niterným požadavkem slavení eucharistické oběti. Odtud pramení velká pravda, vyjádřená různými způsoby liturgií: „Každá eucharistická slavnost se vykonává ve spojení nejen s vlastním biskupem, nýbrž i s papežem, s biskupským sborem, se vším klérem a lidem. Každé platné slavení eucharistie vyjadřuje toto univerzální společenství s Petrem a s celou církví nebo je objektivně připomíná, jak je tomu v případech křesťanských církví odloučených od Říma“.⁸³

40. Eucharistie vytváří společenství a vychovává k němu. Když sv. Pavel psal věřícím v Korintu, poukazoval na to, jak je jejich rozdělení, které se projevuje při eucharistických shromážděních, v rozporu s tím, co slaví, s Večeří Páně. Proto je apoštol vybízel, aby uvažovali o pravé povaze eucharistie, aby je tak přiměl vrátit se k duchu bratrského společenství (srov. 1 Kor 11,17-34). Sv. Augustin tento požadavek opakoval, když připomínal slovo apoštola: „Vy jste Kristovo tělo a jeho údy“ (1 Kor 12,27), a poznamenával: „Jste-li jeho tělem a jeho údy, leží na stole to, co je vaše tajemství; ano, vy přijímáte to, co je vaše tajemství“.⁸⁴ Z tohoto konstatování pak vyvozuje: „Kristus Pán (...) posvětil na svém stole tajemství našeho pokoje a jednoty. Kdo přijímá tajemství jednoty, ale neuchovává svazek pokoje, nepřijímá tajemství ve svůj prospěch, nýbrž jako důkaz proti sobě“.⁸⁵

41. Tato zvláštní schopnost podporovat společenství, jež je eucharistii vlastní, je jedním z důvodů, proč je tolik důležitá nedělní mše. O ní a jiných důvodech, jež ji činí základní podmínkou pro život církve a jednotlivých věřících, jsem psal v apoštolském listu o svěcení neděle *Dies Domini*⁸⁶ a mimo jiné jsem připomínal, že pro věřící je účast na mši závazná, ledaže by jim bránila závazná překážka. Pastýřům se proto ukládá tomu odpovídající povinnost poskytnout všem možnost dostat tomuto přikázání.⁸⁷ O něco později, v apoštolském listu *Novo millennio ineunte*, když jsem vytyčoval pastorační cestu církve na počátku třetího tisíciletí, jsem chtěl obzvláště vyzdvihnout nedělní eucharistii a zdůraznil jsem tvůrčí účinnost společenství: „Eucharistie je přednostním místem, kde se zvěstuje a rozvíjí společenství. Právě prostřednictvím slavení eucharistie se *den Páně* stává zároveň *dnem církve*, která pak může účinně působit jako svátost jednoty“.⁸⁸

42. Starost o církevní jednotu a její podpora je úkolem každého věřícího, který nachází v eucharistii jako svátosti jednoty církve oblast obzvláštní péče. Konkrétněji a s větší odpovědností se tento úkol týká pastýřů církve, každého na jeho stupni a v závislosti na jeho církevním úřadu. Proto vydala církev předpisy snažící se podpořit časté a plodné přistupování věřících k eucharistickému stolu a určit objektivní podmínky, za kterých se má udělení přijímání odmítnout. Péče o jejich věrné zachovávání se stává výrazem skutečné lásky k eucharistii a k církvi.

⁸⁰ II. VAT. KONCIL, věroučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 23.

⁸¹ *List Smyrnským*, 8: PG 5, 713.

⁸² II. VAT. KONCIL, věroučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 23.

⁸³ KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, list biskupům katolické církve o některých aspektech církve jako společenství „*Communione notio*“, (28. 5. 1992) 14: AAS 85 (1993), 847.

⁸⁴ *Sermo* 272: PL 38, 1247.

⁸⁵ *Tamtéž*, 1248.

⁸⁶ Srov. č. 31-51: AAS 90 (1998), 731-746.

⁸⁷ Srov. *tamtéž*, č. 48-49: AAS 90 (1998), 744.

⁸⁸ Č. 36: AAS 93 (2001), 291-292.

43. Když přemýšlíme o eucharistii jako o svátosti církevního společenství, je tu jeden aspekt, který se nesmí pro svou důležitost přehlížet: mám na mysli její *vztah k ekumenickému úsilí*. My všichni musíme děkovat Nejsvětější Trojici, že v těchto posledních desetiletích byli mnozí věřící ve všech částech světa zaníceni vroucí touhou po jednotě mezi všemi křesťany. II. vatikánský koncil v tom na začátku dekretu o ekumenismu rozpoznává Boží dar.⁸⁹ Byla to účinná milost, která uvedla do pohybu po cestě ekumenismu jak nás, syny katolické církve, tak i naše bratry z jiných církví a církevních společenství.

Touha dosáhnout cíle jednoty nás pobízí, abychom obraceli pohled na eucharistii, která je svrchovanou svátostí jednoty Božího lidu, neboť je jeho přiměřeným výrazem a nepřekonatelným zdrojem.⁹⁰ Při slavení eucharistické oběti církev pozvedá svou naléhavou prosbu k Bohu, Otci milosrdenství, aby daroval svým synům plnost Ducha Svatého, aby se tak v Kristu stali jedním tělem a jedním duchem.⁹¹ Při přednášení této prosby Otci světél, od nějž sestupuje „každý dobrý úděl a každý dokonalý dar“ (Jak 1,17), církev věří v její účinnost, protože prosí ve spojení s Kristem, hlavou a ženichem, který bere naléhavou prosbu nevěsty za svou a spojuje ji s prosbou své vykupitelské oběti.

44. Právě proto, že jednota církve, kterou eucharistie skrze oběť a přijímání Pánova těla a krve uskutečňuje, vyžaduje nevyhnutelně úplné společenství v poutu vyznání víry, svátostí a církevního vedení, není možné koncelebrovat tutéž eucharistickou liturgii, dokud nebude znovuobnovena celistvost těchto pout. Taková koncelebrace by nebyla platným prostředkem a mohlo by se ukázat, že je spíše *překážkou k dosažení plného společenství*, neboť oslabuje vědomí, jak jsme vzdáleni od cíle, a zavádí nebo schvaluje dvojznačnost té či oné pravdy víry. Cesta k plné jednotě se může vykonat pouze v pravdě. V tomto ohledu příkaz církevního zákona nenechává prostor nejistotám⁹² podle mravní normy vyhlášené II. vatikánským koncilem.⁹³

Chtěl bych nicméně zdůraznit, co jsem řekl v encyklice *Ut unum sint* poté, co jsem zmínil nemožnost společného slavení eucharistie: „Přesto vřele toužíme po tom, abychom společně slavili jedinou eucharistii Páně, a tato touha se již stává společnou chválou, toutéž prosbou. Společně se obracíme k Otci a stále více tak činíme «s jedním srdcem»“.⁹⁴

45. Jestliže v žádném případě není legitimní koncelebrovat, chybí-li plné společenství, nenastává totéž vzhledem k vysluhování eucharistie *za zvláštních okolností jednotlivým osobám*, náležejícím do církví nebo církevních společenství, jež nejsou v plném společenství s katolickou církví. V tomto případě je totiž cílem postarat se v těžké duchovní nouzi o věčnou spásu jednotlivých věřících a ne uskutečňovat *vzájemné společenství*, což je nemožné do té doby, dokud nebudou plně navázány viditelné svazky církevního společenství.

V tomto smyslu postupoval II. vatikánský koncil, když určil, jak se zachovat vůči východním křesťanům, kteří jsou v dobrém úmyslu odděleni od katolické církve, sami žádají přijetí eucharistie od katolického kněze a jsou dobře připraveni.⁹⁵ Tento způsob jednání pak schválily oba kodexy, v nichž je s patřičnými úpravami brán v úvahu případ jiných, nikoli východních křesťanů, kteří nejsou v plném společenství s katolickou církví.⁹⁶

⁸⁹ II. VAT. KONCIL, dekret o ekumenismu *Unitatis redintegratio*, 1.

⁹⁰ II. VAT. KONCIL, věroučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 11.

⁹¹ „Učiň, abychom my, kteří se podílíme na jediném chlebě a na jediném kalichu, byli sjednoceni jedni s druhými ve společenství jediného Ducha Svatého“. Anafora liturgie sv. Basila

⁹² Srov. *Kodex kanonického práva*, kán. 908; *Kodex kánonů východních církví*, kán. 702; PAPEŽSKÁ RADA PRO JEDNOTU KŘESŤANŮ, *Direktář pro ekumenismus* (25. 3.1993), 122-125; 129-131; AAS 85 (1993) 1086-1089; KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, List *Ad exsequendam* (18. 5.2001): AAS 93 (2001) 706.

⁹³ „Boží zákon zakazuje spoluúčast na bohoslužbě, jestliže škodí jednotě církve nebo obsahuje formální schvalování bludu, nebezpečí odpadu od víry, pohoršení nebo náboženské lhostejnosti.“ – II. VAT. KONCIL, dekret o katolických východních církvích *Orientalium Ecclesiarum*, 26.

⁹⁴ Č. 45: AAS 87 (1995), 948.

⁹⁵ Srov. II. VAT. KONCIL, dekret o katolických východních církvích *Orientalium Ecclesiarum*, 27.

⁹⁶ Srov. *Kodex kanonického práva*, kán. 844 §§ 3-4; *Kodex kánonů východních církví*, kán. 671 §§ 3-4.

46. V encyklice *Ut unum sint* jsem sám ocenil tento normativ, který umožňuje postarat se pomocí vhodného rozlišování o spásu duší: „Je pro nás důvodem k radosti si připomenout, že za určitých daných okolností mohou katoličtí kněží udělovat svátosti eucharistie, smíření a pomazání nemocných jiným křesťanům, kteří nejsou v plném společenství s katolickou církví, ale vřele touží tyto svátosti přijmout, svobodně o ně žádají a projevují víru, kterou katolická církev v tyto svátosti chová. Na druhé straně se mohou v určitých případech a za zvláštních okolností k těmto svátostem udělovaným služebníky církví, v nichž jsou tyto svátosti platné, uchýlovat také katolíci“.⁹⁷

Je třeba dobře hledět na tyto podmínky, které nelze obejít, i když se jedná o zvláštní případy, protože odmítnutí jedné či více pravd víry o těchto svátostech, mezi nimi také nezbytnosti služebního kněžství k jejich platnosti, činí žadatele nedisponovaným k jejich legitimnímu přijetí. A také opačně: katolický věřící nebude moci obdržet přijímání v komunitě, již chybí platná svátost kněžského svěcení.⁹⁸

Věrné dodržování všech stanovených předpisů v této otázce⁹⁹ je projevem a zároveň zárukou jak lásky k Ježíši Kristu v Nejsvětější svátosti, tak k bratřím jiného křesťanského vyznání, kterým jsme povinni svědčit o pravdě, ale i k samému rozvíjení jednoty.

⁹⁷ Č. 46: AAS 87 (1995), 948.

⁹⁸ II. VAT. KONCIL, dekret o ekumenismu *Unitatis redintegratio*, 22.

⁹⁹ Srov. *Kodex kanonického práva*, kán. 844; *Kodex kánonů východních církví*, kán. 671.

Pátá kapitola

Důstojné slavení eucharistie

47. Kdo čte v synoptických evangeliích vyprávění o ustanovení eucharistie, zůstane zasažen prostotou a zároveň „vážností“, s jakou Ježíš večer při Poslední večeři ustanovuje tuto velkou svátost. Epizoda pomazání v Betánii je v jistém smyslu předehrou. Jedna žena, kterou Jan označuje jako Marii, Lazarovu sestru, vylévá na Ježíšovu hlavu nádobku *s drahocenným olejem* a vyvolá u učedníků – zvláště u Jidáše – (srov. Mt 26,8; Mk 14,4; srov. Jan 12,4) – protest, jako by takové gesto vzhledem k potřebám chudých bylo nějakým „nesnesitelným“ mrháním. Avšak Ježíš to hodnotí docela jinak. Aniž by cokoli odnímal povinnosti lásky k potřebným, jimž se budou muset učedníci vždycky věnovat – „chudé máte mezi sebou vždycky“ (Mt 26,11; Mk 14,7; srov. Jan 12,8) –, hledí k nadcházející události své smrti a svého pohřbu a cení si pomazání, které provedla jako předjímání oné pocty, jíž jeho tělo bude nadále hodno i po smrti, protože je nerozlučně spojené s tajemstvím jeho osoby.

Vyprávění v synoptických evangeliích pokračuje pověřením, které dal Ježíš učedníkům, aby *pečlivě připravili „velkou místnost“*, potřebnou k tomu, aby mohli jíst velikonoční večeři (srov. Mk 14,15; Lk 22,12), a vyprávěním o ustanovení eucharistie. Příběh dává aspoň částečně zahlédnout rámeček *hebrejských obřadů* velikonoční večeře až ke zpěvu Hallel (srov. Mt 26,30; Mk 14,26) a nám předává střízlivě a slavnostně, i když ve variantách různých tradic, slova, která Kristus pronesl nad chlebem a vínem, které on přijal jako konkrétní vyjádření svého vydaného těla a prolité krve. Evangelisté připomínají všechny tyto podrobnosti ve světle už v prvotní církvi konsolidované praxe „lámání chleba“. Jisté je, že už od Ježíšova živého gesta nese událost Zeleného čtvrtku viditelné rysy liturgického „cítění“, formovaného podle starozákonní tradice a připraveného znovu se zformovat do křesťanského slavení v souladu s novým obsahem velikonočních svátků.

48. Jako žena, která Ježíše pomazala v Betánii, tak i církve se nebála „mrhat“ a vydala to nejlepší ze svých zdrojů, aby vyjádřila svůj adorující úžas před *nesmírným darem eucharistie*. O nic méně než první učedníci, pověřeni připravit „velkou místnost“, cítila se církev v průběhu staletí a střídání kultur vybízena slavit eucharistii v kontextu důstojném tak velkého tajemství. *Křesťanská liturgie* se zrodila v návaznosti na Ježíšova slova a gesta a rozvinula židovské rituální dědictví. Vždyť co by mohlo vůbec stačit, aby se přiměřeným způsobem vyjádřilo přijetí daru, v němž se božský Ženich stále dává církvi-nevěstě, v němž předkládá jednotlivým generacím věřících na dosah ruky Oběť, kterou jednou provždy přinesl na kříži, a stává se pokrmem všem věřícím? Jestliže pojetí „hostiny“ vnuká důvěrnost, církve nikdy nepodlehla pokušení banalizovat tuto „důvěrnou známost“ se svým Ženichem a nezapomněla, že je také jejím Pánem a že „hostina“ zůstává vždycky hostinou obětní, poznamenanou krví prolitou na Golgotě. *Eucharistická hostina je opravdu „posvátná“ hostina*, při níž prostota znamená skrývá hlubiny Boží svatosti: *O Sacrum convivium, in quo Christus sumitur!* Chléb, který je lámán na našich oltářích a který je nám předkládán jako poutníkům na cestách světa, je „*panis angelorum*“, chléb andělů, k němuž nelze přistoupit jinak než s pokorou setníka z evangelia: „Pane, nezasloužím si, abys vešel do mého domu“ (Mt 8,8; Lk 7,6).

49. V návaznosti na tento vznešený smysl pro tajemství pochopíme, jak se víra církve v eucharistické tajemství vyjadřovala v dějinách nejen vnitřním postojem zbožnosti, nýbrž i *skrze řadu vnějších projevů* zaměřených na to, aby vyvolávaly a zdůrazňovaly velikost slavené události. To postupně vedlo k tomu, že vznikl *zvláštní statut organizace eucharistické liturgie* s ohledem na různé legitimně zřízené církevní tradice. Na tomto základě se také rozvinulo *bohaté umělecké dědictví*. Architektura, sochařství, malířství i hudba se nechaly vést křesťanským tajemstvím a v eucharistii našly, ať přímo či nepřímo, podnět velké inspirace.

Bylo tomu tak například u architektury, která, jakmile to historický kontext dovolil, zaznamenala přechod od počátečních míst slavení eucharistie v *domech* křesťanských rodin k vznešeným

bazilikám prvních staletí, k imponantním středověkým katedrálám a nakonec až k velkým nebo malým kostelům, kterými jsou posety země, kam křesťanství dospělo. Formy oltářů a svatostánků se vyvíjely v prostorách liturgických míst a řídily se nejen inspirací, nýbrž i předpisy konkrétního chápání daného tajemství. Totéž se dá říci o *duchovní hudbě*, jestliže máme na mysli inspirované melodie gregoriánského chorálu, nebo tolik velkých skladatelů, kteří se překonávali ve zpracovávání liturgických textů mše svaté. A neexistuje snad v oblasti předmětů a oděvů užívaných pro slavení eucharistie nesmírné množství artefaktů, od kvalitních výrobků řemeslníků k opravdovým uměleckým dílům?

Lze proto říci, že eucharistie kromě toho, že utvářela církve a spiritualitu, silně poznamenala i kulturu, zvláště v estetickém prostředí.

50. V tomto úsilí o nahlížení tohoto tajemství, vnímaném z obřadního a estetického hlediska, v jistém smyslu „soutěžili“ křesťané Západu i Východu. Jak neděkovat Pánu zvláště za přínos, který dala křesťanskému umění velká architektonická a malířská díla řecko-byzantské tradice a celé zeměpisné a kulturní slovanské oblasti? Na Východě si posvátné umění uchovalo zvláště silný smysl pro tajemství a podněcovalo umělce, aby nepojímali své nasazení ve vytváření krásy pouze jako výraz vlastní geniality, nýbrž také jako *skutečnou službu víře*. Ti pak šli daleko za prostou technickou obratnost a uměli se ochotně otevírat vanutí Božího Ducha.

Nádhera architektury a mozaik křesťanského Východu i Západu je všeobecným bohatstvím věřících a nese sama v sobě přání a řekl bych i záruku žádoucí plnosti společenství ve víře a ve slavení. To předpokládá a vyžaduje, tak jako na slavném obraze Trojice od Rubljeva, *hluboce eucharistickou církev*, v níž sdílení tajemství Krista v lámaném chlebě je jakoby ponořeno do nevýslovné jednoty tří Božských Osob a činí ze samé církve „ikonu“ Trojice.

V tomto pojetí umění, které ve všech svých prvcích tíhne k vyjádření smyslu eucharistie podle učení církve, je třeba věnovat veškerou pozornost normám, které řídí *výstavbu a zařizování posvátných budov*. Církev vždy ponechávala umělcům rozsáhlý tvůrčí prostor, jak dokazují dějiny a jak jsem to já sám zdůraznil v *Listu umělcům*.¹⁰⁰ Avšak posvátné umění se musí vyznačovat svou schopností přiměřeně vyjadřovat tajemství uchopené v plnosti víry církve a podle pastoračních pokynů, vhodně vydaných příslušnou autoritou. To platí jak pro figurativní umění, tak pro duchovní hudbu.

51. To, k čemu v oblasti posvátného umění a liturgické kázně došlo v zemích s dlouhou křesťanskou tradicí, se rozvíjí také *na světadílech, kde je křesťanství mladší*. Tuto orientaci vzal za svou II. vatikánský koncil ohledně požadavku zdravé a řádné „inkulturace“. Na svých četných pastoračních cestách jsem měl ve všech částech světa možnost pozorovat, jaké vitality je schopna eucharistická slavnost v kontaktu s formami, styly a senzibilitou různých kultur. Tím, že se eucharistie přizpůsobuje pestrým podmínkám času a místa, poskytuje pokrm nejen jednotlivcům, nýbrž celým národům, a utváří křesťanský inspirované kultury.

Nicméně je nutné, aby tato důležitá přizpůsobovací práce byla vykonávána se stálým vědomím nevýslovného tajemství, s nímž je každá generace povolána se konfrontovat. Tento „poklad“ je příliš veliký a cenný, než abychom riskovali, že jej ochudíme nebo ohrozíme pokusy či praktikami zavedenými bez pozorného ověření ze strany příslušných církevních autorit. Ústřední postavení eucharistického tajemství je ostatně takové, že vyžaduje, aby se ověřování provádělo v úzké spolupráci ve Svatém stolci. Jak jsem psal v postsynodální apoštolské exhortaci *Ecclesia in Asia*, „podobná spolupráce je nezbytná, protože posvátná liturgie vyjadřuje a slaví jedinou víru, kterou vyznávají všichni, a jelikož je dědictvím celé církve, nemůže být určována místními církvemi izolovanými od univerzální církve“.¹⁰¹

¹⁰⁰ Srov. AAS 91 (1999), 1155-1172.

¹⁰¹ Č. 22: AAS 92 (2000), 485.

52. Z toho, co bylo řečeno, pochopíme velkou odpovědnost, jakou mají při slavení eucharistie především kněží, jimž přísluší, aby jí předsedali *in persona Christi*, a tak zajišťovali svědectví a službu sdílení nejen společenství, které se slavností přímo účastní, nýbrž také univerzální církvi, která je s eucharistií spojena. Je bohužel třeba litovat toho, že především v počátcích let pokoncilní liturgické reformy *nechyběla zneužívání*, jež mnohým přinesla utrpení, z důvodů špatně pochopené tvořivosti a přizpůsobování. Určitá reakce na „formalismus“ vedla některé, v některých zemích více než v jiných, že nepovažovali za závazné „formy“, jež zvolila velká liturgická tradice církve a její učitelský úřad, a že zavedli neschválené a často zcela nevhodné novinky.

Považuji proto za svou povinnost naléhavě vyzvat k tomu, aby se při slavení eucharistie věrně dodržovaly liturgické normy. Jsou totiž konkrétním výrazem autentické církevní povahy eucharistie, to je jejich nejhlubším smyslem. Liturgie není nikdy něčím soukromým vlastnictvím, ani celebranta, ani společenství, v němž se tajemství slaví. Apoštol Pavel se musel na komunitu v Korintu obrátit ostrými slovy kvůli závažným nedostatkům při jejich slavení eucharistie, které vedly k rozdělením (*schismata*) a k vytváření frakcí (*hairéseis*) (srov. 1 Kor 11,17-24). I v naší době by mělo být znovuobjeveno dodržování liturgických norem a chápáno jako odlesk a svědectví jedné, všeobecné církve, jež se zpřítomňuje v každém slavení eucharistie. Kněz, který slouží mši svatou věrně podle liturgických předpisů, a společenství, které se podle nich řídí, ukazují mlčenlivým, ale výmluvným způsobem svou lásku k církvi. Právě kvůli tomu, aby se posílil tento hluboký smysl pro liturgické předpisy, požádal jsem příslušná dikasteria Římské kurie, aby k tomuto tak důležitému tématu připravila konkrétnější dokument s odkazy právního charakteru. Nikomu není dovoleno podceňovat tajemství, svěřené do našich rukou: je příliš veliké, než aby si někdo mohl dovolit zacházet s ním podle osobní svévole, která by nerespektovala jeho posvátný charakter a univerzální rozměr.

Šestá kapitola

Ve škole Marie, „ženy eucharistie“

53. Chceme-li objevit důvěrný vztah, který poutá církev k eucharistii, v celém jeho bohatství, nesmíme zapomínat na Marii, Matku církve a její vzor. V apoštolském listu *Rosarium Virginis Mariae* jsem poukázal na nejsvětější Pannu jako na učitelku kontemplanace Kristovy tváře a mezi tajemství světla jsem vložil také *ustanovení eucharistie*.¹⁰² Vždyť Maria nás může k této svátosti vést, protože k ní má hluboký vztah.

Na první pohled evangelium o tomto tématu mlčí. Ve vyprávění o ustanovení, večer na Zelený čtvrtek, se o Marii nemluví. Naopak se ví, že byla přítomna mezi apoštoly, „kteří jednomyslně setrvali v modlitbách“ (Sk 1,14) v první komunitě shromážděné po nanebevstoupení v očekávání *Letnic*. Tato její přítomnost nemohla jistě chybět při slavení eucharistie mezi věřícími první křesťanské generace, vytrvalými „v lámání chleba“ (Sk 2, 42).

Ale kromě její účasti na eucharistické hostině lze Mariin vztah k eucharistii nepřímou odvíjet od jejího vnitřního postoje. *Maria je „žena eucharistie“ celým svým životem*. Církev, která hledí na Marii jako na svůj vzor, je povolána napodobovat ji také v jejím vztahu k tomuto přesvatému tajemství.

54. *Mysterium fidei!* Je-li eucharistie tajemstvím víry, které natolik přesahuje náš rozum, že se musíme zcela svěřit Božímu slovu, nikdo nám nemůže být oporou a vůdcem v podobném postoji tak jako Maria. Když opakujeme Kristovo gesto při Poslední večeři, abychom splnili jeho příkaz: „To činite na mou památku!“, přijímáme zároveň Mariinu výzvu uposlechnout ho bez váhání: „Udělejte všechno, co vám řekne“ (Jan 2,5). Svou mateřskou starostlivostí prokázanou na svatbě v Káně Galilejské jako by nám říkala: „Neváhejte a důvěřujte slovu mého Syna. On byl s to proměnit vodu ve víno, a stejně je také schopen učinit z chleba a vína své tělo a svou krev, a odevzdat tak v tomto tajemství věřícím živou památku na svou Paschu a stát se «chlebem života»“.

55. V jistém smyslu žila Maria svou eucharistickou víru ještě dříve, než byla eucharistie ustanovena, už tím, že *poskytla své panenské lůno k vtělení Božího slova*. Eucharistie odkazuje na utrpení a vzkříšení, ale navazuje zároveň na vtělení. Maria počala při Zvěstování Božího Syna také ve fyzické podobě těla a krve a předjímalá tak v sobě to, co se v jisté míře svátostně uskutečňuje v každém věřícím, který přijímá tělo a krev Páně pod způsoby chleba a vína.

Existuje ostatně *hluboká analogie mezi fiat*, pronesené Marií v odpověď na andělova slova, a *amen*, které pronáší každý věřící, když přijímá tělo Páně. Od Marie se vyžadovalo, aby věřila, že ten, kterého počala „působením Ducha Svatého“, je „Boží Syn“ (srov. Lk 1,30-35). V souvislosti s vírou Panny se po nás v eucharistickém tajemství chce, abychom věřili, že týž Ježíš, Syn Boží a Syn Mariin, se zpřítomňuje s celým svým boho-lidským bytím pod způsoby chleba a vína.

„Blahoslavená, která jsi uvěřila“ (Lk 1,45); Maria v tajemství Vtělení předjímalá také eucharistickou víru církve. Když při navštívení nese v lůně Slovo, jež se stalo tělem, stává se jakoby „svatostánkem“ – prvním svatostánkem v dějinách –, kde Syn Boží, lidským očím ještě neviditelný, se nechává zdravít Alžbětou, jako by téměř „vyzařoval“ své světlo skrze Mariiny oči a hlas. A uchvácený Mariin pohled, když kontempluje tvář sotva narozeného Krista a když ho tiskne ve své náruči, není to snad nevyrovnatelný vzor lásky, jímž se má inspirovat každé naše přijímání eucharistie?

56. Maria vzala za svůj *obětní charakter eucharistie* celým svým životem vedle Krista, a to nejen na Kalvárii. Když nesla dítě do jeruzalémského chrámu, „aby ho představila Pánu“ (Lk 2,22), slyšela, jak jí stařec Simeon zvěstuje, že ono Dítě bude „znamením, kterému se bude odporovat“, a

¹⁰² Srov. č. 21: AAS 95 (2003), 20.

že „meč“ pronikne také její duši (srov. Lk 2,34-35). Předpověděl tak drama ukřižovaného Syna a jistým způsobem naznačil „*stabat Mater*“ Panny u paty kříže. Tím, že se Maria den po dni připravovala na Kalvárii, žila jakýsi druh „předjímané eucharistie“, dalo by se říci „duchovní přijímání“ touhy a odevzdání se, které dojde svého naplnění ve spojení se Synem v utrpení a vyjádří se pak v povelikonoční době její účastí na eucharistické slavnosti, které budou coby „památce“ utrpení předsedat apoštolové.

Jak si můžeme představit Mariiny city, když slyšela z úst Petra, Jana, Jakuba a ostatních apoštolů slova Poslední večeře: „Toto je moje tělo, které se za vás vydává“ (Lk 22,19)? Ono tělo vydané v obět' a zpřítomněné pod svátostnými způsoby bylo totéž tělo, které ona počala ve svém lůně! Přijímat eucharistii muselo pro Marii znamenat téměř jako znovu přijímat v lůno ono srdce, které tepalo souhlasně s jejím, a znovu prožívat, co sama zakoušela pod křížem.

57. „To čiňte na mou památku“ (Lk 22,19). V „památce“ Kalvárie je přítomno všechno, co Kristus vykonal ve svém utrpení a ve své smrti. Proto nechybí *to, co Kristus vykonal také vůči Matce* a v náš prospěch. Jí totiž svěřil milovaného učedníka a v něm jí svěřuje každého z nás: „Hle, tvůj syn!“ Stejně říká také každému z nás: „Hle, tvá matka!“ (srov. Jan 19,26-27).

Prožívat v eucharistii památku Kristovy smrti znamená také stále přijímat tento dar. Znamená to vzít k sobě podle Janova příkladu tu, která je pokaždé dávána jako Matka. Znamená to přijmout zároveň závazek připodobnit se Kristu, vstoupit do školy Matky a nechat se jí doprovázet. Maria je přítomna s církví a jako její Matka v každé naší eucharistické slavnosti. Jsou-li církev a eucharistie neoddělitelnými skutečnostmi, totéž je třeba říci o dvojici Maria a eucharistie. Také proto je vzpomínka na Marii při slavení eucharistie již od antické doby jednomyslná v církvích Východu i Západu.

58. V eucharistii se církev plně spojuje s Kristem a jeho obětí a osvojuje si Mariina ducha. Je to pravda, kterou můžeme prohloubit, když si *znovu přečteme Magnificat* pod zorným úhlem eucharistie. Vždyť eucharistie je jako Mariin chvalozpěv především chválou a díkůvzdáním. Když Maria zvolá: „Velebí má duše Hospodina a můj duch jásá v Bohu, mém spasiteli“, nese v lůně Ježíše. Chválí Otce „za“ Ježíše, ale chválí ho také „v“ Ježíši a „s“ Ježíšem. A právě toto je „eucharistický postoj“.

Zároveň Maria připomíná veliké věci, které Bůh vykonal v dějinách spásy podle příslibu daného otcům (srov. Lk 1,55), a zvěstuje div, který je všechny překoná, výkupné Vtělení. V *Magnificat* je konečně přítomna i eschatologická povaha eucharistie. Pokaždé, když se nám Boží Syn představuje v „chudobě“ svátostných znamení chleba a vína, je vložen do světa zárodek nových událostí, v nich jsou „mocní sesazeni z trůnu a poníženi povýšeni“ (srov. Lk 1,52). Maria opěvuje „nová nebesa a novou zemi“, které v eucharistii nacházejí své předjímaní a v jistém smyslu svůj program a plán. Vyjadřuje-li *Magnificat* Mariinu spiritualitu, pak nám nic nepomáhá žít eucharistické tajemství víc než tato spiritualita. Eucharistie je nám dána, aby náš život, stejně jako Mariin, byl jediným *Magnificat*!

Závěr

59. „*Ave, verum corpus natum de Maria Virgine!*“ Před několika lety jsem slavil 50. výročí svého kněžství. Zakouším dnes milost, že mohu předložit církvi tuto encykliku o eucharistii na letošní Zelený čtvrtek, který připadá na 25. rok mé služby na Petrově stolci. Činím to se srdcem plným vděčnosti. Už více než půl století, každý den od onoho 2. listopadu 1946, kdy jsem slavil svou první mši svatou v kryptě sv. Leonarda ve wawelské katedrále v Krakově, jsou mé oči upřeny na hostii a na kalich, v němž se čas a prostor jakýmsi způsobem „setkaly“ a drama Golgoty se představilo živé, a odhalilo svou tajemnou „současnost“. Každý den má víra mohla poznávat v proměněném chlebě a vínu božského Poutníka, který se jednoho dne připojil ke dvěma učedníkům jdoucím do Emauz, aby jim otevřel oči pro světlo a srdce pro naději (srov. Lk 24,13-35).

Dovolte, moji milovaní bratři a sestry, abych s vnitřním uchvácením a v doprovodu vaší víry a k její posile, vydal své svědectví víry Nejsvětější svátosti. „*Ave, verum corpus natum de Maria Virgine, vere passum, immolatum, in cruce pro homine!*“ Zde se nachází poklad církve, srdce světa, záruka cíle, po němž každý člověk, byť i nevědomě, dychtí. Velké tajemství, které nás přesahuje a jistě i vystavuje tvrdé zkoušce naší mysl, aby šla za zdánlivou podobu. Zde naše smysly klamou – „*visus, tactus, gustus in te fallitur*“, stojí v hymnu *Adoro te devote* –, avšak nám stačí holá víra, zakořeněná v Kristově slově a nám předaná apoštoly. Dovolte, abych jako Petr na konci eucharistické řeči v Janově evangeliu opakoval Kristu ve jménu celé církve, ve jménu každého z vás: „Pane, ke komu půjdeme? Ty máš slova věčného života“ (Jan 6,68).

60. Na úsvitu tohoto třetího tisíciletí jsme my všichni, synové církve, vybízeni žít s novým nadšením křesťanským životem. Jak jsem napsal v apoštolském listu *Novo millennio ineunte*, „nejde o vymyšlení nějakého «nového programu». Program už tu je; stále týž, odvozený z evangelia a živé tradice. Jeho středem je vlastně sám Kristus, kterého máme poznat, milovat, následovat, abychom v něm mohli žít trinitární život a s ním přetvářet dějiny až do jejich dovršení v nebeském Jeruzalémě“.¹⁰³ Uskutečňování tohoto programu obnoveného zápalu v křesťanském životě prochází skrz eucharistii.

Každé úsilí o svatost, každá činnost tíhnoucí k tomu, aby uskutečnila poslání církve, každé provedení pastoračních plánů musí čerpat nezbytnou sílu z eucharistického tajemství a k němu se musí zaměřovat jako k svému vyvrcholení. V eucharistii máme Ježíše, jeho výkupnou oběť, jeho vzkříšení, dar Ducha Svatého, adoraci, poslušnost a lásku k Otci. Kdybychom zanedbávali eucharistii, jak bychom mohli najít lék na svou krajní nouzi?

61. Eucharistické tajemství – oběť, přítomnost, hostina – *nepřipouští zredukování ani zneužívání*; je třeba je prožívat v jeho celistvosti, jak ve slavnostní události, v intimním rozhovoru s Ježíšem, právě přijatým ve svatém přijímání, tak ve chvíli modlitby při eucharistické adoraci mimo mši svatou. Tehdy se církev pevně buduje a vyjadřuje to, čím je: jedna, svatá, všeobecná a apoštolská; lid, chrám a Boží rodina; tělo a nevěsta Kristova, oživovaná Duchem Svatým; univerzální svátost spásy a hierarchicky uspořádané společenství.

Cesta, kterou se církev ubírá v těchto prvních letech třetího tisíciletí, je také *cestou obnoveného ekumenického úsilí*. Poslední desetiletí druhého tisíciletí, jež vyústila do Velkého jubilea, nás pobízela tímto směrem a nabádala všechny pokřtěné, aby odpovídali na Ježíšovu prosbu „*ut unum sint*“ (Jan 17,11). Je to dlouhá cesta posetá překážkami, které přesahují lidské schopnosti; ale máme eucharistii a před ní můžeme slyšet na dně svého srdce táž slova, která slyšel prorok Eliáš, jako by byla řečena nám: „*Vstaň a jez, protože máš před sebou dlouhou cestu*“ (1 Král 19,7). Eucharistický poklad, který nám dal Pán k dispozici, nás podněcuje k dosažení cíle spočívajícího v plném společenství se všemi bratry, s nimiž nás spojuje společný křest. Abychom tento poklad

¹⁰³ Č. 29: AAS 93 (2001), 285.

nepromrhali, je třeba respektovat požadavky vyplývající z toho, že je svátostí společenství ve víře a v apoštolské poslušnosti.

Přikládáme-li eucharistii veškerou důležitost, jakou zasluhuje, a dbáme-li s veškerou péčí, abychom neoslabovali některý její rozměr nebo požadavek, ukazujeme, že jsme si opravdu vědomi velikosti tohoto daru. Vybízí nás k tomu nepřerušovaná tradice, jež od prvních staletí byla svědkem toho, jak je křesťanská komunita bdělá při uchovávání tohoto „pokladu“. Pobízená láskou se církev stará, aby předala následujícím křesťanským generacím víru a učení o eucharistickém tajemství, aniž by z něj ztratila byť jakýkoli úlomek. Není nebezpečí, že by se při péči o toto tajemství přehánělo, protože „v tomto tajemství je shrnuto celé tajemství naší spásy“.¹⁰⁴

62. Vstupme, moji milovaní bratři a sestry, *do školy svatých*, velkých příkladů opravdové eucharistické úcty. V nich nabývá eucharistická teologie veškerou zář žité zkušenosti, „nakazí nás“ a v jistém slova smyslu nás „zahřívá“. *Naslouchejme především nejsvětější Panně Marii*, v níž se eucharistické tajemství jeví více než v kom jiném jako *tajemství světla*. S pohledem upřeným na ni poznáváme, *jakou má eucharistie proměňující sílu*. V ní vidíme svět obnovený v lásce. Když ji kontemplujeme, jak byla vzata na nebe s duší i tělem, vidíme záblesk „nových nebes“ a „nové země“, které se otevrou našim očím při druhém Kristově příchodu. Eucharistie je jejich zárukou na zemi a jistým způsobem předjímání: „*Veni, Domine Jesu!*“ (Zj 22,20).

V prostých způsobech chleba a vína, proměněných v jeho tělo a krev, Kristus kráčí s námi jako naše síla a náš pokrm na cestu a činí z nás svědky naděje pro všechny. Zakouší-li rozum tváří v tvář tomuto tajemství své meze, srdce osvětlené milostí Ducha Svatého dobře tuší, jak se zachovat, a noří se do adorace a do bezmezné lásky.

Vzbuďme city jako sv. Tomáš, svrchovaný teolog a zároveň vášnivý opěvovatel eucharistického Krista, a dovolme, aby se i náš duch otevřel v naději na kontemplaci cíle, po němž srdce, žíznící po radosti a pokoji, dychtí:

*„Bone pastor, panis vere,
Jesu nostri miserere...“*

*Dobrý pastýři, pravý chlebe,
Ježíši, smiluj se nad námi:
živ nás a ochraňuj
doved' nás do věčné vlasti
v zemi živých;*

*Ty, který všechno víš a můžeš,
který nás na zemi živíš,
ved' své bratry
k nebeskému stolu,
do radosti svých svatých.*

Dáno v Římě, u sv. Petra, 17. dubna na Zelený čtvrtek 2003,
v pětadvacátém roce mého pontifikátu, v Roce růžence

Jan Pavel II.

¹⁰⁴ Sv. TOMÁŠ AKVINSKÝ, *Summa theologiae*, III, q. 83.

